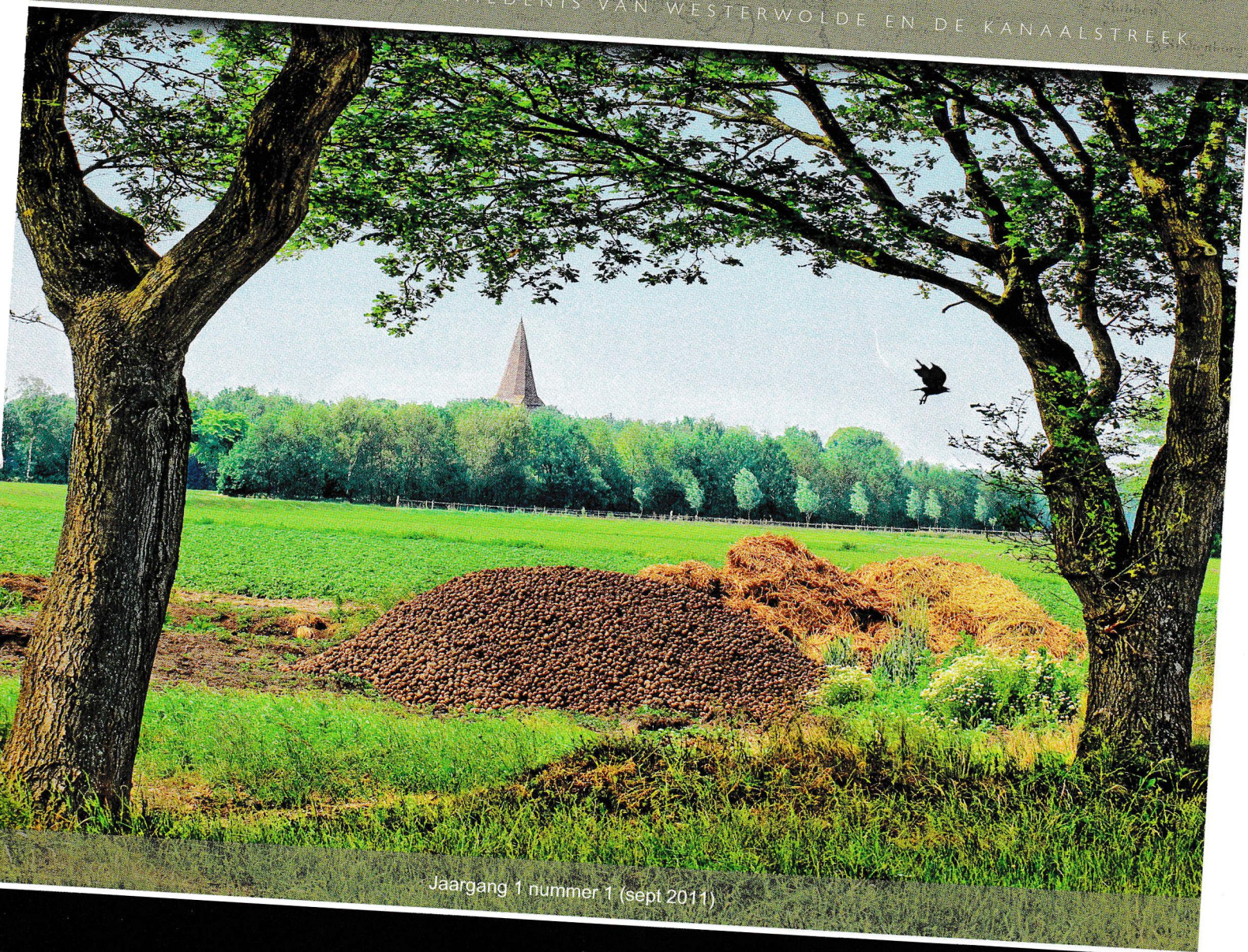

Prijs: € 5,80

T E R R A
Westervolda

TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN WESTERWOLDE EN DE KANAALSTREEK

Jaargang 1 nummer 1 (sept 2011)

*Themanummer Maand van de geschiedenis
Het Looster kerkhof nader bekeken
Moord in de Franse tijd in Westerwolde*

Colofon

Het Tijdschrift voor de geschiedenis van Westerwolde en de Kanaalstreek is een co productie van het Streekhistorisch Centrum Stadskanaal (SHC) en de Historische Vereniging Westerwolde (HVW). Zij stelt zich tot doel de belangstelling voor en de kennis van de cultuurhistorie van het landschap Westerwolde te bevorderen en daartoe als platform te fungeren.

Ceresstraat 2
9502 EA Stadskanaal
redactie@terrawesterwolda.nl

Redactie

Helen Hofman
Theo Hofman
Jan Huizing
Jenneke Weber

TerraWesterwolda op het internet
www.terrawesterwolda.nl
www.verenigingwesterwolde.nl
www.streekhistorischcentrum.nl

Bestuur Streekhistorisch Centrum Stadskanaal

Gert Roelfsema (voorzitter)
Ina Nieboer
Harm Oosting (penningmeester)
Jan Overduin
Henk de Weerd
Hans van de Wiel

Bestuur Historische Vereniging Westerwolde

Jochem Abbes (voorzitter)
Theo Hofman
Jan Huizing
Bé Maarsingh (penningmeester)
Bert Roossien (secretaris)
Ruit Wegman
Grietje Wind

Terra Westerwolda verschijnt drie-maal per jaar.
Prijs los nummer € 5,80
Het tijdschrift is onderdeel van een lidmaatschap. Leden van de HVW en donateurs van het SHC ontvangen het tijdschrift automatisch.
Lidmaatschap HVW € 20,- per jaar.

Donateur SHC zonder tijdschrift € 20,- per jaar.
Donateur SHC met tijdschrift € 30,- per jaar.

Artikelen

Voor ideeën met betrekking tot onderwerpen en/of artikelen kunt u een mail sturen naar redactie@terrawesterwolda.nl of contact opnemen via nummer 06-20614614 of 06-12354123.

Vormgeving

Stefanie Smidt

Druk

De Opmaakfabriek Groningen

200 jaar geleden

Precies 200 jaar geleden, in oktober 1811, maakte Napoleon met zijn vrouw Marie-Louise een reis van vier weken door zijn Hollands grondgebied. Veel activiteiten van de Maand van de Geschiedenis besteden aandacht aan Napoleon.

Napoleon was verantwoordelijk voor de invoering van de burgerlijke stand en voor de modernisering van de rechtspraak met onder andere een openbaar ministerie. Dit jaar staat dan ook in het teken van 200 jaar burgerlijke stand en 200 jaar rechterlijke macht.

Foto omslag

Fotograaf Rudmer Nijman en tentoonstellingsvormgever Elske Hiddema maken momenteel een nieuwe permanente tentoonstelling voor het Streekhistorisch Centrum. Daarvoor zijn veel foto's gemaakt van het landschap van Westerwolde en de Kanaalstreek. Deze foto is er één van. In december 2011 gaat de nieuwe tentoonstelling open. *Fotografie Rudmer Nijman, Groningen.*

Het is juist de tegenwind die de vlieger laat opstijgen

Het was een periode met tegenwind, financieel gezien dan; -overigens op een mooie herfstdag- dat directeur en voorzitter van het Streekhistorisch Centrum (SHC) te Stadskanaal, Helen Hofman en ondergetekende, een bezoek brachten aan Seine Lok, wethouder der gemeente Vlagtwedde in het gemeentehuis te Sellingen. Een historische dag én achteraf bezien een vruchtbare dag. Het was een poging onzerzijds een structurele subsidie te verwerven, omdat wij een Centrum zijn voor de geschiedenis van de Kanaalstreek én van Westerwolde; althans zo zeiden onze statuten. De wethouder luisterde goed, was belangstellend, (her)kende onze problematiek en sloot af met het advies: 'maak maar eens waar wat jullie vertellen, laat maar eens zien; dan zie ik wel mogelijkheden om het in te brengen in B en W en met een voorstel naar de Raad te gaan, maar NU is niet het goede moment'.

Tijdens de terugrit keken Helen en ik elkaar aan en we konden slechts zijn gelijk beamen.

Inmiddels twee jaren later hebben we een bestuurslid uit Sellingen met een uitgebreid Westerwolds netwerk in ons midden. Inmiddels staat ook in ons meerjarenbeleidsplan duidelijk verwoord hoe wij gestalte hopen te geven aan onze doelstellingen inzake de geschiedenis van Westerwolde.

En dan zomaar een toevallige ontmoeting op hetzelfde gemeentehuis te Sellingen tussen dit bestuurslid Jan Overduin en Jochem Abbes, cultuurambtenaar en in historisch Westerwolde een schaaap met vijf poten. Het gesprek komt op 'De Oude Stelmakerij' of beter gezegd 'Erve Nannes' en onze proefballonnetjes worden tot een opstijgende vlieger. Gesprekken volgen tussen SHC en de Historische Vereniging Westerwolde. Veel raakvlakken worden herkend, erkend en verkend. Gert Roelfsema, voorzitter SHC

Inhoudsopgave

- 2 Colofon
 - Foto omslag
 - Het is juist de tegenwind die de vlieger laat opstijgen
 - 200 jaar geleden
- 3 Inhoudsopgave
 - Van de redactie
- 4 Het gouden oorijzer van de SMW
- 5 Op Staine
- 6 Lezer aan het woord: Remmo Georgius
- 7 Dreven in tied
- 8 Zevenmeersveenweg
- 10 Lol op rekest
- 11 De foto met een verhaal ...
- 12 Terugblik ALV in Vriescheloo
- 14 De voormalige stelmakerij te Sellingen
- 16 Nieuwe tijdschriften en boeken
- 17 Terra Junior
- 20 Woordraadsel
- 22 Beeldbepalende bedrijven in de regio: Ten Kate
- 23 Boekbespreking: Surrogaat is er genoeg
- 24 Een 'grensincident', rechtzaak onder den blooten hemel
- 25 Moord in de Franse tijd
- 27 Westerwolde goes abroad!
- 28 Bijzondere grafmonumenten op het kerkhof te Vriescheloo
- 30 Het wafelijzer en Ons familierecept
- 31 Fotoraadsel
- 32 Een boer in hart en nieren
- 34 Woar bist doe aine van: kwartierstaat van Aike Maarsingh

Ik en wij

Thema van de maand van de geschiedenis: Ik en wij. Voor de jeugd wordt in het katern Terra Junior uitgelegd hoe je op zoek gaat naar je voorouders.

Van de redactie

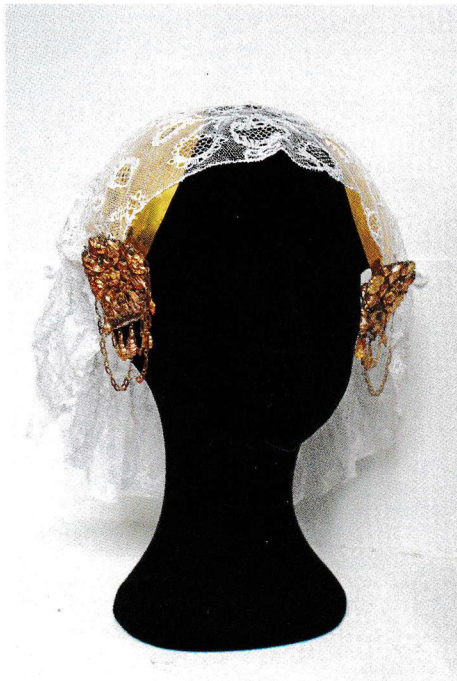
Niet zonder trots presenteren wij u het nu voorliggende Terra Westerwolda, tijdschrift voor de geschiedenis van Westerwolde en de Kanaalstreek. Het is de vernieuwde versie van het Tijdschrift voor Genealogie en Historie "Westerwolde", 31 jaar na het verschijnen van het eerste nummer. En bovendien het eerste zichtbare resultaat van de samenwerking tussen de Historische Vereniging Westerwolde (HVW) en het Streekhistorisch Centrum (SHC) in Stadskanaal.

Terra Westerwolda, de landstreek Westerwolde. Van oudsher begrensd door de Pekel Aa en de Dollard in het noorden, de Rijksgrens in het oosten en vanaf 1615 de Semslinie in het westen. Het gebied waar het Bourtangere Moor zich uitstrekte en dat op de hoger gelegen zandruggen al eeuwenlang bewoond wordt. Maar ook waar vanaf 1765 het Stadskanaal gegraven werd en het veen ontgonnen, waar zich nieuwe lintdorpen langs het kanaal ontwikkelden. Over dit prachtige gebied, met zijn boeiende verleden, gaat dit tijdschrift.

U treft in dit nummer historische artikelen en wetenswaardigheden die u ongetwijfeld boeien. Ook de jongere lezer helpen wij op weg met het zoeken naar de eigen familiegeschiedenis in Terra Junior. Hiermee sluiten we aan bij het thema bij de maand van de geschiedenis.

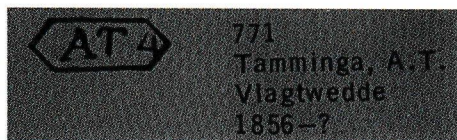
Heeft u voor volgende nummers ideeën voor bijvoorbeeld de rubriek 'De Weg', 'De lezer aan het woord' of voor een ander interessant onderwerp, schroomt u dan niet contact op te nemen met de redactie. De contactgegevens staan in het colofon.

Het gouden oorijzer van de SMW

Het oorijzer tentoongesteld

De SMW heeft het oorijzer tentoongesteld in het gemeentehuis van de gemeente Vlagtwedde in Sellinger.

Merktken Tammenga

Stift

Op de stiften schelpmotieven met daartussen de in filigraan uitgevoerde bloemen en knoppen. Aan de stiften zijn hangers bevestigd.

Dit jaar is door de Stichting Monumenten Westerwolde (SMW) een gouden oorijzer aangekocht, met de bedoeling om het voorwerp voor Westerwolde te behouden en om zodoende te voorkomen dat het zou verdwijnen naar een ander deel van het land. Deze aankoop is momenteel te bewonderen in het gemeentehuis te Sellinger. Nader onderzoek wees uit dat het object om meerdere redenen de moeite van het behouden waard is.

Omschrijving

Het is een oorijzer met gouden stiften, uitgevoerd in draad- en cantillewerk, met aanhangsels. De opbouw van de stiften bestaat uit een vlakliggend stelsel van draden, waarop in allerlei vormen gestampte plaatjes goud werden gesoldeerd, met daartussen gestrooid diverse filigraine 'bloempjes' en 'knopjes'. De aanhangsels bestaan uit – per stift – 3 stuks hangers van in een vorm gestampte plaatjes, en 2 kettingen, die bestaan uit schakels, welke uit een vlakke plaat zijn gestampt, verbonden door ronde ringetjes. Het geheel maakt, omdat er per stift 2 kettingen zijn toegepast, een beetje een drukke indruk.

De merken

Op de kap bevindt zich midden op het achterhoofd een onduidelijk en niet definieerbaar merkje. Mogelijk van Duitse afkomst? Tevens lijkt zich er aan de linker voorkant nog een merkje te bevinden, maar dat is zeer slecht afgeslagen en totaal ondefinieerbaar. Gezien het feit dat op die plaats het materiaal is aangetast, heb ik twijfels of de kap wel van goud is.

Op beide stiften is het stempel afgeslagen voor kleine gouden werken, in gebruik van 1813 tot 1906. Dit stempel werd afgeslagen op werken van 1e, 2e en 3e gehalte goud. Daarnaast is op één van de stiften nog afgeslagen het duidelijk zichtbare meesterteken. Dit is terug te vinden in het boek 'Meestertekens van Nederlandse Goud- en Zilversme-

den' uit 1981, namelijk als nr. 771 op blz. 39. Het betreft het meesterteken van A.T. Tamminga te Vlagtwedde, werkzaam van 1856 - ?.

Met de aankoop van dit oorijzer is de Stichting Monumenten Westerwolde met zijn neus in de boter gevallen, want het blijkt dus dat niet alleen het oorijzer in Westerwolde is gedragen, maar dat in ieder geval de stiften van het oorijzer ook nog eens in Westerwolde zijn vervaardigd! En dat zal naar mijn mening vrij zeldzaam zijn.

Afkomst

Het oorijzer is afkomstig uit de familie Van Hateren, die woonde in het 'Abeltjeshuis' te Bourtange.

De maker

Albert Tammes Tammenga geboren 3-7-1832 te Westerlee, overleden 15-2-1909 te Vlagtwedde, zoon van Karsien Tammes Tammenga en Gesina Jans de Vries. Hij is getrouwd op 24-6-1858 te Vlagtwedde met - Grietje Willems Kraai, geboren 7-4-1836 te Vlagtwedde, overleden 15-1-1918 te Groninger, dochter van Willem Alberts Kraai en Antje Haijes Smit Kinderen, allen geboren te Vlagtwedde: Antje, geb. 6-3-1859 (is in het bevolkingsregister van 1880-1890 uitgeschreven)

Gesina, geb. 22-6-1860 (is op 23-9-1889 getr. en naar Bellingwolde vertrokken)

Jantje, geb. 14-5-1862, jong overleden Karsien, geb. 23-12-1865 (wordt in bev. register van 1880-1890 landbouwer genoemd)

Bij hun huwelijk woont Albert al in Vlagtwedde en noemt zich dan zilversmid. In het bevolkingsregister van 1870-1880 noemt hij zich goud- en zilverswerker en in 1880-1890 noemt hij zich landbouwer.

Jan Huizing

'Op Staine'

Bij een dergelijke kop van een column zult u wel denken wat is dat nou voor titel. Nou, 't is heel eenvoudig; daar woon ik. Wanneer ik moet uitleggen aan streekgenoten waar ik woon, zeg ik "Op Staine" en dan weet men genoeg. Wel een intigerende naam! Ja, zegt een enkeling - soms met een licht schamperige ondertoon - "der wol eerder niks gruien op dij bult zaand, net zo min as op n staine". Zeker bij boeren van wie de aardappelen altijd nét de grootste van het dorp zijn, is het een geliefde uitspraak.

Het lijkt me beter om eens een verstandig onderzoekje te doen. Zeker wanneer je op een boerderij woont die al sinds 1898 door de familie wordt bewoond - in dit geval door mijn moeders familie Hiddes - wil je natuurlijk wel eens weten waar de naam vandaan komt. Aan de Bisschopsweg - want daar hebben we het over - verwijst "Op Staine" niet alleen naar onze boerderij, maar ook wel voor het hele gehuchtje daaromheen. Vanuit de vesting komend, kom je dan achtereenvolgens bij de Tamboer langs, dan "op Staine" om dan uiteindelijk bij Abeltjeshuis de Duitse grens te bereiken. Het steekt nauw met die gehuchten. Vaak zijn het alleen oud-ingezetenen of verstokte autochtonen die je nog precies kunnen vertellen waar het ene gehucht ophoudt en het andere begint. De gemeente weet dat inmiddels ook; de plaatsing van gehuchtnaamborden vorig jaar heeft meer reacties opgeleverd dan op de begroting.

Maar laten we bij de feiten blijven. Neem de oude kaarten eens bij de hand. Het gebied aan de oostzijde van

de vesting is door verschillende cartografen in de afgelopen eeuwen veelvuldig opgetekend. Geen wonder; het was immers het "schootsveld" van de vesting. Alle defensieve belangen ten spijt, zien we al aan het einde van de zeventiende eeuw in de buurt van de Munsterse Kampen (na het Spooklaantje) en het Abeltjeshuis al een verkavelingspatroon ingetekend. Kleine akkertjes, die waarschijnlijk op de wijze van een es sinds die tijd al intensief werden bebouwd. Uiteraard staat Abeltjeshuis erop ingetekend, echter niet eerder dan 1724. Onlangs vond ik op de zolder van de consistorie een oude beklembrief van de commies Jan van Baten, die in dat jaar een stuk grond bij de grens onder beklemming verhuurde aan de weduwe Abeltje (!) Willems, die er de "Munstersche Herberg" bouwde. In de Franse tijd heeft de gelagkamer nog dienst gedaan als gemeentehuis (mijn bet-betovergrootouders Derk Geerts Hiddes en Jantje Berents Meendering zijn er nog getrouwd) en het bleef sindsdien lang in bezit van de bekende Bourtanger familie Van Hateren. Jammer genoeg is de oude boerderij in april 1945 tijdens de bevrijdingsgevechten in vlammen opgegaan, net als onze boerderij overigens...

Maar terug naar de naam "Op Staine". Oude, net als nieuwe kaarten laten duidelijk zien dat de Rijksgrens bij Bourtange een merkwaardige punt vertoont. Dit heeft alles te maken met de ligging van het Abeltjeshuis en de in de Franse tijd aangelegde Linie. Het voert te ver om daar nu op in te gaan, maar waar het om gaat is het volgende. De merkwaardige punt is duidelijk een grenscorrectie uit vervlogen tijden. Wanneer we de grenslijn echter recht door zouden trekken (op een kaart is dat gemakkelijk te doen met een liniaal), dan komt deze bijna over ons huis te liggen. En ergens herinner ik mij dat een oude negentiende eeuwse passant al eens heeft opgeschreven dat men na het Spooklaantje de oude "grenssteen"

passeerde om vervolgens via Abeltjeshuis de grens te bereiken.

Ziedaar de naam: hoewel al eeuwen verdwenen, moet ongeveer op de plek waar wij wonen de oude grenssteen hebben gelegen. Nou ja, ik moet nog een keer kijken of het allemaal wel klopt, maar goed. In elk geval leidden moeizame onderhandelingen met de bisschop van Münster uiteindelijk in 1784 tot erkenning van de huidige Rijksgrens (met de punt!), die in dat jaar met de markante "Hammersteine" werd gemarkeerd. "Op Staine" verwijst echter tot op de dag van vandaag naar de oude grenssteen langs de heerweg naar Westfalen.

Dit soort aardigheden verrijkt een mens. In een tijd waarin oppervlakkigheid troef lijkt te zijn en de algemene kennis van geschiedenis tot een bedroevend peil is afgezakt (aldus velen; en niet de minsten!), scherpt dit soort zaken je blik op de omgeving. Siste, viator zeiden de Ouden, reiziger, sta hier eens bij stil. Van dit soort zaken kun je leren en er ook door geboeid raken. Hoe velen rijden niet achteloos de Bisschopsweg over richting Duitsland, zonder zich te realiseren dat je bijna door een "cultuurhistorisch openluchtmuseum" rijdt.

Ik overdrijf misschien een beetje. Maar toch niet helemaal. Wanneer je alleen al kijkt wat er op het gebied van ruimtelijke ordening allemaal wel niet gebeurt, dan mochten we wensen dat er iets meer kennis en piëteit ten opzichte van onze razend interessante cultuurhistorie aanwezig zou zijn. De Historische Vereniging Westerwolde doet in elk geval een poging om hieraan iets te doen. Ons nieuwe tijdschrift Terra Westerwolda zou wat dat betreft heel goed als motto siste, viator kunnen meekrijgen; de jachtige, achteloze reiziger hier en daar met de vinger tegenhouden en op iets wijzen. Uiteraard niet alleen "tot leerinck", maar (hopelijk) ook "tot vermaeck"!

Lezer aan het woord Remmo Georgius

Waar en wanneer bent u geboren? Op 5 mei 1912 in Blijham aan de Turfweg, op de grens van Westerwolde.

Bent u in Westerwolde opgegroeid? Welke taal werd er thuis gesproken? Ik heb mijn hele jeugd in Blijham gewoond, tot aan mijn studietijd. Ik ging naar instituut Hommes in Hoogezand naar de HBS en heb daarna aan de landbouwschool in Groningen gestudeerd. Wij spraken thuis Gronings. In Blijham spreekt men geen Westerwolds, meer Oldambsters.

Hebt u ooit u de streek verlaten? Ik ben in 1938 getrouwd en kreeg toen een boerderij in Nieuwolda. Mijn broer, die jonger was, kreeg naar Oldambster traditie de ouderlijke boerderij.

Wat is voor u typisch aan Westerwolde? Het landschap is vooral kenmerkend. De essen met de mooie bomen. Ik zie ook wel verschillen in de volksaard als ik het vergelijk met het Oldambt of de Veenkoloniën.

Wat is zeker de moeite waard om te behouden? Het landschap en de natuur zijn het belangrijkste dat behouden moet worden. Het is mooi zoals het nu is. Uitbreiding van bossen en dergelijke vind ik iets geforceerds hebben.

Wat vind u het mooiste plekje in Westerwolde? Het Metbroekbos. Vooral de combinatie van het oerbos met verrassende doorkijkjes vind ik mooi.

Wat zijn de grootste veranderingen in de streek sinds uw kindertijd? Eigenlijk is in het zuidelijke deel van Westerwolde niet zoveel veranderd. Er zijn wel nieuwe wegen aangelegd, maar de oude wegen zijn gelukkig behouden en geven het landschap mede zijn karakter. De stukken met aan weerszijden de dikke bomen doen nog erg aan de situatie van vroeger denken. In het noorden van Westerwolde is door de ruilverkaveling veel meer veranderd.

Wanneer bent u lid geworden? In 1980. Ik maakte toen deel uit van een clubje dat actief was in genealogie. Via dit clubje hoorde ik dat er in Westerwolde een vereniging werd opgericht. Aangezien ik ook bezig was met de kwartieren van mijn kinderen, voorouders van mijn vrouw komen uit Onstwedde (van het erve Folckers), was ik wel geïnteresseerd. Mijn interesse en liefde voor Westerwolde is al vroeg gewekt. Toen ik als jongen bij de padvinderij in Winschoten zat, gingen we vaak naar Wedderbergen, Veele en Smeerling. Bovendien was ik tijdens de mobilisatie in 1939 als korporaal ingedeeld in het zuiden van Westerwolde (Wollinghuizen, Ter Wisch, Laude) en ben ik nog meer op de streek gesteld geraakt.

Op welke manier bent u actief geweest in historie en genealogie? De aanleiding om met genealogie te beginnen was toen ik als jongen een landmeterketting op zolder vond. Deze bleek van mijn betovergrootvader geweest te zijn. Hij was landmeter in Baarle-Nassau. Genealogie was in die tijd nog een uitzonderlijke hobby. Ik heb elf boeken geschreven, waarvan er vier zijn uitgegeven. Onder andere een boerderijenboek van Nieuwolda en het Cley-Oldambt. De andere boeken waren bedoeld voor kleine kring. Daarnaast heb ik grote bijdragen geleverd aan het eerste boerderijenboek

van Beerta en de boeken over het Wold-Oldambt. Ook voor het tijdschrift van de vereniging Westerwolde heb ik een aantal artikelen geschreven, o.a. over de Barkela Zwet, de sloot die bij mijn ouderlijke huis lag en volgens mij de eigenlijke scheiding vormde tussen Westerwolde en het Oldambt.

Wat is voor u een hoogtepunt/belangrijkste gebeurtenis in de geschiedenis van de streek? De belegering van Westerwolde door Bommen Berend en de stichting van het Klooster Ter Apel.

Als u het voor het zeggen had, wat zou u in Westerwolde veranderen? Zo weinig mogelijk. Het is goed zoals het nu is.

Hebt u nog suggesties voor ons tijdschrift? Ik hoop dat in het nieuwe tijdschrift ook ruimte blijft voor genealogie en dat de letters niet te klein worden.

Wilt u verder nog iets kwijt? Nee.

Herinnering

Bij een vorig bezoek vertelde de heer Georgius over een van zijn vroegste herinneringen: "Toen ik ongeveer 6 jaar was moest ik op zaterdag meehelpen met 'padhaarken'. De tuin moest op zondag er mooi bijliggen. Op het land op de overkant, op de Bouwte, zag ik een dubbeldekker vliegtuig landen. Ik ging er direct achteraan, maar mijn vader pakte de fiets en haalde mij terug. Het was een Duits vliegtuig en je wist nooit wat ze van plan waren. De Duitsers staken het vliegtuig in brand, waarschijnlijk om eventuele geheimen te vernietigen".

Naar aanleiding van dit verhaal vond ik op de website kranten.kb.nl verscheidene berichten over deze gebeurtenis, o.a. in 'Het Volk' van 21 augustus 1917:

Over de twee Duitse vliegtuig machines, welke te Beerta en Blijham zijn neergekomen, deelt de „N. Gr. Ct.” het volgende mede: Zaterdagmiddag omstreeks half één hebben wij boven onze stad twee vliegtuig machines waargenomen, die, komende

uit 't Westen, na eenigen tijd koers hebben gezet naar 't Oosten. Om half twee verschenen deze machines reeds boven Winschoten, waar men al vrij spoedig tot de ontdekking kwam, dat men hier met Duitse vliegmachines te doen had. De machines schenen beide defekt te zijn, want weldra vernam men, dat de een op het land van den landbouwer Reinders in Beerta was geland, het andere tusschen den weg Blijham - Oude Pekela en Bronsveen [...]

Het vliegtuig dat onder Blijham neerkwam, was genummerd 1059. De landing geschiedde op het land van den heer Muntinga. Deze machine was eveneens een Duitse en ook met een officier, een onderofficier en een soldaat bemand. De bemanning stak dadelijk na de landing de machine in brand, zoodat er niets dan wat ijzer overbleef. Eenige knallen werden gehoord en 't was gedaan. De inzittenden werden door de rijkspolitie van Oude Pekela geïnterneerd.

(TH)

Dreven in tied

Meer vloot den daip
licht en benijd
man nich noar boom
veur ik dreven op t olle wötter
veur doezendste moal
kringe van t lözze levent
Umaarmd deur eskes
komt zonne deur
Bint veul bomen
maist ekkelbomen
man ook wol essen en beuken
Aalgoal verwaaide baisten
mit zwoare joaren
kieken mie kaauwend aan
man vroagen nich recht wat
Gres is mijd
n ofsnedden hondebloume kikt mie
verbalderd aan
Boer mit swoa
hold haand umhoog
en n transistor belkt
Raaiger kiddelt mie bie oren
en boarske schut gramnieterg vot
k Roek het zuide laand
Kaampen eerappels
in volle blui: lila, paars en wit
Biezetten n daimt baiten
en aal meer rogge, gries en gaail
n Rosteg stuk raive in wale
wordt monument
Mens en Scheppen geven hier nkander

n haand
t Vrouge löcht vaalt op rode dakpannen
van hoezen dij hier heuren
as dotterkoezen bie t wötter
En man speulen en slingern
liekt wol n achtboaneoet stad wied
achter dieken
Daip oet Ter Oapel,
deur Laude en laans Ter Börg
schrief ik op Zeln aan
den Ellershoezen
zeg onderwegens noar Ter Wuppen
'moi' in Smilke
man in Wessenhoezen wordt t eerns
Mit Mussel wieder
-van zuit noar zolt-
loop ve bie Nij Stoatenziel
zo Dollard in
Weerom noar zee
t Holt nooit op en t gijt altied deur.
Hou voak muik ik dizze wereldraize
non al?
k Krieg der ja nooit genog van
Mokken wat mit as wöttertieke op
Roeten Oa

Hanne Wilzing (7 mij 2010)

Ruiten A

De bekende schilder Geert Schreuder maakte deze impressie in 2003 van de Ruiten A (particulier bezit)

ZEVENMEERSVEENWEG

Onherbergzaam Westerwolde

De gronden in Westerwolde zijn van na de schepping. (...) dat dese veenen van het beginsel der scheppinge des werelts niet en zijn geweest, blijkt evidentlijk hier uyt:"[1] en dan volgt de verklaring; omdat de bomen dicht opeen staan en liggen, "leggende meestendeels met de stam naar 't Noordwesten, en met de kruynen of toppen in 't Zuydt-oosten[2], maar ook omdat er vele voorwerpen in het veen worden gevonden, gevolgd door een uitgebreide opsomming, inclusief "tanden van Zeemonsters"[3]. Maar zijn belangrijkste argument is wel de constatering dat, wanneer het veen al zo oud zou zijn als het begin van de wereld, "sommige soudon soo hoogh zijn als hooghe Bergen[4]". Dat laatste vanwege het feit dat men ontdekt had dat het veen jaarlijks hoger werd. De verklaring van "een seker Historicus" dat het veen met de zondvloed uit Noorwegen is komen binnendrijven is volgens Picardt "te onnoosel omme wederlegt te worden"[5]. Kortom er werd zeker over het Westerwoldse gesproken, maar niet in de meest vleiende bewoordingen. Niet alleen door diverse Nederlandse reizigers, historici e.a., maar volgens Cees Stolk ook door de Duitsers die het gebied Land van Satan"[6] noemden.

Markegrens

Het gebied was moeilijk begaanbaar met uitzondering van een aantal bekende dorpen. Die situatie heeft heel lang geduurd. Dat is ook de reden dat de Zevenmeersveenweg eigenlijk heel jong is. De naam 'Het Zevenmeersveen' komt overigens al wel voor op een kaart in de Hottinger atlas van Noord en Oost Nederland, 1773-1794,[7] hoogstwaarschijnlijk als markegrens tussen het Sellingerveld en het Jipsingboertangerveld. Een plaats waar je, wanneer er geen aanleiding voor was, niet naar toe ging of doorheen trok.

In cultuur brengen

De invoering in 1912 van een nieuwe armenwet stond aan de wieg van het in cultuur brengen van het land rondom deze markegrens. In deze wet was een bepaling opgenomen waarin stond dat werklozen die tot werken in staat waren moesten werken voor het geld dat zij ontvingen. Dit paste volledig in het straatje van Jan Buiskool die in 1919 burgemeester van Vlagtwedde werd. Hij was van de harde aanpak. Dat droeg zeker bij tot zijn benoeming tot Rijksinspecteur voor de centrale werkverschaffing. Later richtte Buiskool samen met 13 gemeenten de 'NV Vereenigde Groningen Gemeenten' op. Zij kochten gezamenlijk land aan en lieten deze woeste heide bewerken door mannen van 'de werkverschaffing'. De opvolger van Buiskool, ir. A. Kwast startte het project Sellingerbeetse in 1938. Wat Buiskool niet lukte, kreeg hij wel voor elkaar; het volledig in handen krijgen van de 800 hectaren grond. Om hen ter plaatse te laten verblijven werden barakken gebouwd. Zo ook in Sellingerbeetse. Aan de Jipsingboertanger kant van de "Beetserwieke", die ook in

de crisistijd schopje voor schopje was ontstaan (en inmiddels weer gedempt), werd de inrichting bepaald door de industrie. De latere Avebe zorgde er voor het in gebruik nemen van zogenaamde 'vloeivelden'. Deze vloeivelden lagen ook aan de Zevenmeersveenweg. Op deze velden werd het residu van de productie van aardappelmeel gestort, wat leidde tot een continue stankoverlast. Dit duurde tot het einde van de twintigste eeuw. Nadat deze velden jaren hadden braakgelegen worden ze sinds een aantal jaren weer gebruikt voor landbouwdoeleinden. Dat is thans voor de huidige, aangelegen, bewoners een prettige verbetering.

Nieuwe bestemming

Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak werden de barakken van de werkverschaffing al snel in gebruik genomen door de Duitsers. Het werd een interneringskamp. Na 1947 had het geen functie meer, maar was er, zeker door de woningnood, veel interesse voor de barakken, getuige een aantal brieven van scholen, en (kerkelijke) instanties. De gemeente Vlagtwedde heeft lang met de overheid onderhandeld over de aankoop van een der barakken, te weten barak nummer 10, de magazijnbarak. Deze werd door de Dienst der Domeinen aangeboden voor de somma van 20.625 gulden wanneer deze zou blijven staan en voor 12.000,- wanneer deze zou worden afgebroken. Het was voor die tijd een fors bedrag en dat leverde een langdurige briefwisseling op. De gemeente Vlagtwedde kreeg in die tussentijd veel verzoeken van zowel particulieren als scholen, geloofsgemeenschappen etc. met het verzoek een der barakken te mogen overnemen of gebruiken. Uiteindelijk werd de koop

gesloten in juni 1948 met de verplichting deze barak voor of op 15 augustus 1948 af te breken. Blijkbaar was die termijn te kort en eind juli werd er een verzoek ingediend voor verlenging van deze termijn tot uiterlijk 15 oktober van dat jaar. Op 15 oktober werd er een verklaring ondertekend door burgemeester Waalkens "dat er van de zijde dezer gemeente geen bezwaar tegen bestaat dat dhr. A. Becker te Mussel een aanvang maakt met afbreken van de barak in het barakkenkamp te Sellingerbeetse, door de gemeente verkocht aan de St. Joseph Parochie te Zandberg"[8]. De sloop startte dus na de afgesproken datum en dat was niet naar het zin van de Dienst der Domeinen en dat leverde de Gemeente een boete op van 150 gulden op als schadevergoeding aan het rijk.

Maaltijden uit Ter Apel

De aanwezigheid van het kampement bezorgde de gemeente Vlagtwedde ook extra werk. Zo leverde de centra-

le keuken in Ter Apel de maaltijden en werden de kosten door Vlagtwedde voorgeschoten. Dit resulteerde op 31 mei 1946 in een (herinnerings)nota aan "den heer commandant van het interneringskamp te Sellingerbeetse (...) van 7102,74 gulden wegens geleverd eten". Gelukkig konden de bewakingskosten gedeclareerd worden bij "den Directeur-Generaal voor Bijzondere Rechtspleging (Dienst Financiën) aan de Nassaulaan 's-Gravenhage.[9]

Barakkerk

De barak die is aangekocht voor 13.000 gulden door pastoor C. Epskamp van de St. Joseph Parochie is geplaatst in Kopstukken naast de basisschool[10]. Deze barakkerk was hard nodig omdat de, meest Rooms Katholieke, inwoners van Kopstukken iedere zondag kilometers moesten lopen om bij de kerk in Zandberg te komen. De parochie heeft daarna jaren gespaard om een 'echte' kerk te kunnen laten bouwen, die in 1962 werd opgeleverd. Dat betekende

dat de barakkerk overbodig was geworden. Het hout van deze barak werd na de sloop verdeeld onder actieve gemeenteleden. Het hout van één van de barakken uit kamp Sellingerbeetse, later kerk, is zodoende verwerkt in een aantal schuren aan de Zevenmeersveenweg. Naar huidige maatstaven de ultieme vorm van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

Staatsboerderijen

De overheid was na de oorlog van mening dat wanneer er zoveel tijd, geld en energie gestoken was in het ontginnen en 'bedrijfsklaar' maken van de grond, dat land ook moest worden verhuurd. Omdat er nagenoeg geen boerderijen stonden werden deze in opdracht van De Dienst der Domeinen gebouwd. Tussen 1950 en 1960 werden ze opgeleverd met een hectare grond behorende bij de boerderij. De rest van de grond kon worden bijgepacht. Toen de ouders van Hilbrand

Sinnema er kwamen wonen, kregen ze twintig hectare in pacht. Zij kwamen van Ameland waar door ruilverkaveling de situatie voor hen ongunstig uitpakte. Zij hebben zich toen gemeld voor uitplaatsing en konden kiezen tussen Nieuw Balinge en het land aan de Zevenmeersveenweg. Volgens Sinnema waren dit “moderne en aantrekkelijke bedrijven op goede grond. Je kunt hier alles telen. Zeker omdat de waterbeheersing is verbeterd”. De rentmeester van het ministerie van financiën inde de huur. Maar er moest ook een bijdrage geleverd worden aan de voedselproductie. Er werd dankbaar gebruik gemaakt van de Marshallhulp. Volgens Sinnema zijn de meeste trekkers uit die tijd ook met dat geld aangeschaft. De boeren hebben wel altijd voor eigen risico geboerd, de lusten en de lasten zagezegd, conform de wettelijke pachtcontracten. Hij kan zich nog herinneren dat er jaarlijks een opzichter, “met dikke sigaar” bij zijn vader kwam kijken of het allemaal wel volgens de regels

ging. Na 1970 werd de pachtboeren de mogelijkheid geboden hun gepachte boerderij te kopen. De overheid wilde van het jaarlijks terugkerende onderhoud af en er moest geld in de staatskas komen.

50 jarig bestaan

In 2003 is er door de bewoners van de Zevenmeersveenweg groots gevierd dat de weg 50 jaar bestond. In de schuur van Wim en Anneke Simis was een ware fototentoonstelling ingericht en aan het begin en einde van de weg waren versierde bogen geplaatst.

Koninklijk bezoek

Op 30 augustus 2002 haalde de Zevenmeersveenweg de kranten. Toen bracht Hare Majesteit Koningin Beatrix een bezoek aan de boerderij van de familie Sinnema. Het gesprek vond op verzoek van de RVD gewoon plaats aan de keukentafel in de boerderij, ondanks protesten van Mineke Sinnema dat ze “een veel grotere woonkamer heeft”.

Het feit dat de koningin onder de keukentafel van Mineke en Hilbrand stilletjes haar schoenen uitdeed, geeft aan dat voor haar de boerderij aan de Zevenmeersveenweg even heel erg thuis voelde.

Met dank aan de families Simis en Sinnema van de Zevenmeersveenweg.

[1-5] Picardt, Johan, *Korte beschryvinge Van Eenige Vergetene en Verborgene Antiquiteten Der Provintien en Landen gelegen tusschen De Noord-Zee, Yssel, Emse en Lippe (Groningen) 1731* Blz 51 en 52.

[6] Stolk, Cees *De hel van Jipsinghuizen. 1924-1939: Werkverschaffing in Groningen*. Winschoten 1999.

[7] Versvelt, Herman, *Hottinger Atlas*, Groningen (2003).

[8] Brief uit archief gemeente Vlagtwedde.

[9] Archief van de secretarie van de gemeente Vlagtwedde 1923-1987 inv. Nr. 149.

[10] De Wolf, J. *150 jaar Sint Josephpha-*

Lol op Rekest

Een Rekest is een geschrift (verzoekschrift) waarmee iedereen zich, al dan niet per procureur of advocaat, tot de rechter of een bestuursorgaan kan wenden om een bepaalde voorziening te verkrijgen, waarbij het meestal niet gaat om het beslechten van een geschil. In de rekestboeken in de Groningen Archieven kom je soms heel vreemde verzoeken tegen...

Vrijheid van kleding

Op de requeste van Helena de Sighers, dochter van wijlen Jonker Wolter de Sighers om soodane vrijeheijt in het kleeden van dames en juffers te moogen hebben, gelijk juffrouw Littelton heeft gehadt.

De h.heeren Borgemeesteren ende Raadt accordeeren remonstrant haar versoeck ten requeste gedaen als juffer Littelton koomt te vertrecken (7 november 1701).

Remonstrants

Op de requeste van Pastor Johannes van Selbach, ten einde soodaene carosse staande in remonstrants stal, toebe-

hoerende eener Muijs voor 2 1/2 jaer huijre, te moogen vercopen door de uijtmiijnder alhier, mits dat de penningen daarvan procederende in rechtshanden werden gebracht.

De h.heeren van het nedergerichte accordeeren remonstrant sijn versoeck in voegen in desen requeste gedaen, mits dat sulx gescheede ten overstaan van de raadtsheer Ludolphi en secretaris Ten Winckel.

(een karos is een koets) Johan van Selbach geb. 11-10-1645 Zuidlaren, ovl. 14-10-1702 Groningen, getr. 14-11-1675 te Zuidlaren met Maria Schickhart. Hij was predikant te Zuidlaren van 18-8-1667 tot 1681, daarna te Groningen van 1681 tot zijn overlijden (20 april 1694).

Het geroofde pant

Op de requeste van Trijntien Jacobs wed. van Hindrik Claasen pottebacker oudt in 't 94e jaar, versoeckende dat in haer coopmanschap van 't vreemde, als mede 't Inlantse steenwarck (: geduirende haer leven:) moge continueren. Gehoort het rapport van de Raadtsheer Iddekinge, hebben de h.heeren Borgemeesteren ende Raadt remonstrante het versoeck in voegen ten requeste gedaen, geduirende haer leven geaccordeert en sal an remonstrante het afgeroofde pant kost en schadeloos worden gerestitueert (19 oktober 1702).

Een foto met een verhaal...

Een afbeelding uit het begin van de jaren vijftig: Een grote vrachtwagen rijdt over een brug, hij vervoert een enorme tank. Op de voorgrond staat een motoragent toe te kijken, met zijn rug naar ons toe. Zijn motor, voorzien van zijspan, heeft hij aan de kant van de weg neergezet. Zo te zien, is het zijn taak het zware transport veilig door het verkeer te loodsen.

Als je goed kijkt, zie je dat de vrachtwagen toebehoort aan het bedrijf Haverhage, bouwer van silo's en tanks en destijds gevestigd aan de H.J. Kniggestraat te Stadskanaal. De vrachtwagen passeert hier de Gele Klap, de brug over de Barkelazwet op de grens van de gemeentes Wildervank en Onstwedde. Op de achtergrond zijn de woningen aan de Handelskade en de Handelsstraat te zien, op de voorgrond rechts de Poststraat.

De agent staat daar niet voor niets: De vrachtwagen past maar net over de

brug. Er is al wel een speciaal voetgangersgedeelte maar twee auto's, en laat staan twee vrachtwagens, kunnen elkaar hier niet passeren. En daar was het de fotograaf nu net om te doen!

De foto is rechtsonder voorzien van het bedrijfsstempel van Foto Huizinga, Stadskanaal. Hij had een fotozaak en werd veel gevraagd voor allerhande reportages, van trouwerijen tot bedrijfsportretten. Ook de gemeente wist hem te vinden indien nodig: Om de noodzaak van het verbreden van de Kanaalster bruggen aan te tonen, schreef de gemeente Onstwedde alle leden van de Tweede Kamer aan met een pleidooi om mee te betalen aan de modernisering van de bruggen in de gemeente vanwege het toegenomen autoverkeer. De bruggen waren gebouwd in de tijd van wipkarren en andere door paarden getrokken wagens! Om het betoog kracht bij te zetten, werden foto's meegestuurd van de si-

tuatie ter plekke. De foto is dus in scène gezet. De agent op een strategische plek geposteed, de vrachtauto met zijn zware lading over het midden van de brug gedirigeerd en de fotograaf met zijn camera in de aanslag, koos positie op een bij nader inzien ook wel zeer gevaarlijke plek, midden op straat. Er is ook nog een foto van de andere zijde van de brug, waarop een rij fietsers voor de brug moeten wachten tot een bus de brug over is.

De brief met de meegestuurde foto's heeft wel effect gehad: in 1956 werd de Gele Klap inderdaad vervangen door een breder exemplaar.

De foto is afkomstig uit de collectie van het Streekhistorisch Centrum en beschikbaar gesteld door dhr. F.J. Huizinga. Hier zijn vele oude foto's over de wijde omgeving digitaal beschikbaar en na te bestellen voor belangstellenden.

Terugblik ALV in Vriescheloo

Op 25 juni jl. kwam de Historische Vereniging Westerwolde bijeen in het kerkelijk gebouw 't Trefpunt, achter de pastorie van de Hervormde (PKN) gemeente te Vriescheloo. De reden om de vergadering in Vriescheloo te beleggen had niet alleen te maken met de wens van het bestuur om vaker met de locaties te variëren, maar ook omdat er een interessante aanleiding gevonden was. Ons bestuurslid Jan Huizing, geboren en getogen in Vriescheloo en auteur van een boerderijenboek [1] over deze plaats, had al eens eerder ter sprake gebracht dat er op het kerkhof een zeer oude grafzerk moest liggen, die echter in de loop van de tijd door het gras was overwoekerd. De zerk was nog beschreven door A. Pathuis in zijn *Groninger Gedenkwaardigheden* (Assen/Amsterdam 1977), maar sindsdien was hij aan het zicht onttrokken. Aangevuld met aanwijzingen van enkele oud-ingezetenen over de mogelijke vindplaats, deed de gedachte ontstaan om de zerk weer vrij te maken en er een thema-bijeenkomst aan te wijden. Niet alleen deze zerk zou – naar de verwachting – zeer interessant zijn, ook de rijkdom aan met name achttiende- en negentiende eeuwse zerken op het Looster kerkhof rechtvaardigt een dergelijke bijeenkomst van de HVW.

Het onderwerp "funeraire cultuur" is tegenwoordig erg in de belangstelling en het is ook goed dat er in Westerwolde aandacht aan wordt besteed. Nadat toestemming was gevraagd, is de zerk door Huizing, geassisteerd door Ruut Wegman en ondergetekende, op vrijdag 17 juni vrijgelegd en schoongemaakt. Ook onze "streekjournalist" Marcel Looden van het Dagblad van het Noorden toonde interesse en in een mooi artikel werd de aanstaande ledenvergadering aangekondigd.

Deze bijeenkomst werd zeer goed bezocht en de zaal was vol. Nadat de notulen en de ingekomen stukken waren besproken, stond het eerste inhoudelijke deel op het programma. Als spreekster voor de pauze was dr. J.H. (Tineke) Looijenga, werkzaam aan de universiteit in Groningen, gevraagd om een lezing te houden over het onderwerp waarop ze is gepromoveerd; het Runenschrift. In een breed exposé legde mevrouw Looijenga de achtergrond en de inhoud van het Runenschrift uit en plaatste het in de historische context. Na afloop van haar bijdrage was er gelegenheid om vragen te stellen, en hiervan werd door enkele leden gebruik gemaakt. Op de vraag of de – ook in Westerwolde bekende – huismerken ook teruggaan op het Ru-

nenschrift, reageerde zij ontkennend, althans dit was volgens haar tot op heden niet bekend. Nadat mevrouw Looijenga door mij als voorzitter was bedankt, werd de pauze gehouden waarbij de aanwezigen gevraagd werd om zich aansluitend naar de nabij gelegen kerk te begeven.

Het tweede deel concentreerde zich op het hoofdthema van de dag; de "funeraire cultuur" van Vriescheloo. Nadat het gezelschap zich had verzameld in de kerk, werd door ondergetekende een explicatie gegeven van het in- en exterieur van het kerkgebouw. De kerk is een nieuwbouw uit 1717 en is een opvolger van een oudere voorganger, die echter enkele honderden meters noord-westelijker van het dorp heeft gelegen. De overblijfselen van deze middeleeuwse kerk zijn in 1939 blootgelegd door de bekende archeoloog prof. dr. A.E. van Giffen. De plattegrond vertoonde een traditioneel rechthoekig grondplan. Deze verschuiving van de kerklocatie is een markant element in de geschiedenis van het dorp; het zegt immers iets over de roerige geo-morfologische geschiedenis van het dorp en de streek [2] (De huidige kerk dateert, zoals gezegd, uit het begin van de achttiende eeuw en is opgetrokken in de vorm van een zaal-

Runenschrift

Mevrouw dr. J.H. Looijenga vertelt in Vriescheloo over het ontstaan van het runenschrift (foto JH)

kerk met een rechtgesloten koor. Het gebouw is gepleisterd en aan de westzijde voorzien van een toren uit 1841, die in 1925 is verhoogd. In de toren hangt nog een oude klok uit het jaar 1679, gegoten door Claudius Fremy.

Het interieur van de kerk is sober, maar stemmig en er zijn verschillende interessante objecten in het gebouw aanwezig. Het bekendste, en misschien wel meest waardevolle interieurstuk is de kansel, die één van de oudste van onze provincie is. Er is in het verleden al wel vaker geschreven over deze preekstoel (bijvoorbeeld in de *Groninger Volksalmanak* van 1890), waarbij vooral speculaties omtrent het fascinerende opschrift vaak een rol speelden. De meest recente beschrijving is van de hand van dr. R. Steensma, die in een artikel in *Groninger kerken* [3], de Looster kansel als één der (slechts) drie resterende middeleeuwse kansels noemt. Welbeschouwd betreft het oudste deel alleen de zogenaamde "kuip", die volgens opschrift in 1560 is gemaakt, waarbij 'doccumanus abbas me fieri fecit' ('abt Doccumanus mij heeft laten maken'). Dit zou Herman Bernardszoon van Dokkum kunnen zijn, destijds abt van het Benedictijner klooster Feldwert of Oldeklooster onder Holwierde. Bezat het klooster Feldwert eens het patronaatsrecht van Vriescheloo of hebben de Loosters de kansel ooit aangekocht in het klooster zelf? We weten het niet. Feit is wel dat de laat-renaissance stijl en de opschriften uit de Vulgaat het kerkmeubel duidelijk rangschikken in de voor-reformatorische periode. De opschriften uit Spreuken 8, (vert.) 'Roept de wijsheid niet en verheft de Verstandigheid niet haar stem?' en 'Tot u roep ik en mijn stem gaat uit naar de mensenkinderen' kunnen ook vandaag nog - niet alleen voor de Latijn-lezenden - tot inspiratie dienen. Het klankbord is in 1775 toegevoegd en bevat in het opschrift de namen van de opdrachtgevende kerkvoogden: Harbert Engelkens en Freerk Eggens. De trap is waarschijnlijk van nog latere datum. In de kerk bevinden zich verder nog verschillende interessante stukken zoals de achttiende

eeuwse Avondmaalstafel in klassiek-Hollandse bolpoot vormen, de fraaie Statenbijbel en verschillende interessante functionele objecten voor de gereformeerd-Calvinistische eredienst.

Passend bij het thema van de dag, hebben we ook stilgestaan bij de fraaie zerkenvloer op het koor. Persoonlijk heb ik vanwege de grafzerken een bijzondere belangstelling voor de Looster kerk. Ik kan mij namelijk een nazaat noemen van vijf opeenvolgende predikanten die tussen de jaren 1683 en 1779 in Vriescheloo het Evangelie hebben verkondigd (achtereenvolgens vader en zoon Henricus Johannes en Antonius Francq, Petrus Eggens en vader en zoon Johannes en Elzo Tammes). Daarnaast was de echtgenote van ds. Jakobus Goedhardus Borgesius - Alagonda Geertruida Eltjens - een nicht van Doede Eltjens Abbes (1800-1871) uit Blijham, de overgrootvader van mijn opa. Maar dit terzijde. Met name de zerk voor ds. Eggens is interessant vanwege het opschrift: 'Petrus Eggens, pastor tot Vriescheloo, geboren 1673 en 1717, den 14 junius, in de schuire bevestiget. Doe was dese kerkcke nogh niet volvaerdiget en is also de eerste predicant van dese kerke geweest en den 29 marty anno 1719 alhier overleden'. De zerk van ds. Elzo Tammes, predikant te Vriescheloo van 1752-1779, net als die van ds. Eggens getooid met een familiewapen, is ook voorzien van een sprekend grafschrift. Het luidt als volgt: In 't preedickwerk myn kracht versleeten / by dees' gemeint en te Wymeer / wilde ik van niets dan Jesus weeten / gekruist, der kerke grond en Heer / nu rust myn stof in 't graf gezonken / terwijl myn ziel geniet haar lot / getrouwen leeraars word geschonken / ten loon Gods zaligst gunstgenot'. Zonder een uitvoerige analyse van deze tekst te geven, duidt de tekst op een "orthodoxe" inslag, die in de context van die tijd haaks stond op de zogenaamde "bevindelijke" stroming (Schorthinghuis c.s.) in de kerk. In een exposé over de grafcultuur van die dagen, heb ik geprobeerd de graven in de kerk niet alleen in hun historische, maar ook kunsthistorische context te plaatsen.

Na de afronding van het verhaal kreeg iedereen, terwijl ik het orgel bespeelde, de gelegenheid om de kerk rustig te bekijken. Aansluitend hierop gingen we onder leiding van Jan Huizing naar buiten om door hem rondgeleid te worden over het kerkhof. In een artikel elders in dit nummer gaat hij in op de zerken die rond de kerk van Vriescheloo liggen. Uiteraard stonden we rond de zerk waar het ons allemaal om begonnen was; de schoongemaakte, zeventiende-eeuwse zerk aan de oostzijde van de kerk.

Gegroepeerd rondom de in de grond verzonken zerk, leek het even alsof we een begrafenis bijwoonden. Toch was niets minder waar. We kunnen terugblikken op een boeiende middag, waarbij een 'dood' element uit de rijke geschiedenis van onze landstreek ons een 'levendige' middag heeft bezorgd. Een deel van de 'sociale stratificatie' van Vriescheloo uit vroeger eeuwen werd ons op deze manier aanschouwelijk gemaakt. Rusten de meeste doden 'verwagende met alle gelovigen een zalige opstandinge door Jesus christus onsen Heere' (zerk van Else Willems Renkes), toch moet het Looster kerkhof voor sommigen letterlijk een plaats van levensbelang zijn geweest. Oud-ingezetenen vertellen nog wel eens over het oude WC-hokje aan de zuidgevel van de kerk, dat in de oorlog - toen ds. Ph.J. Greeven als leider van het verzet in Vriescheloo en omgeving - het huisje gebruikte als contactpunt voor vluchtelingen, die vanuit de oostelijk gelegen venen een weg naar de vrijheid zochten. Wie weet wat zich op het kerkhof van Vriescheloo nog meer heeft afgespeeld. Ook dat is geschiedenis.

J.G. Abbes, voorzitter HVW

Noten

- [1] Huizing, J.S.A. *Boerderijen in het kerspel Vriescheloo* (Zuidlaren) 2002
- [2] Groenendijk, H.A. in J.S.A. Huizing *Boerderijen in het kerspel Vriescheloo* (Zuidlaren) 2002, pag. 684
- [3] *Groninger Kerken* 18e jrg. nr. 3,

De voormalige stelmakerij te Sellingen

Midden in het dorp Sellingen – aan de Dorpsstraat 32 – staat een karakteristiek oud pand dat in de volksmond ‘de oude stelmakerij’ wordt genoemd. In het boek *Het Kerspel Sellingen* in de reeks *Westerwolders en hun Woningbezit* door C.J. en R.M.A. Wegman [1] staat het beschreven als Erve Nannes II.

Op de kerk na is de ‘stelmakerij’ het oudste pand van Sellingen. De stelmakerij komt al voor op de eerste kadastrale kaart en dateert daarom vermoedelijk nog van voor 1829. Onlangs is er een zogenaamd dendrochronologisch onderzoek [2] uitgevoerd waarbij bleek dat het ankerbalkgebint dateert uit 1734 en de stijlen en gebinten uit de jaren 1695-1698.

In de achttiende- en een groot deel van de negentiende eeuw had het gebouw de functie van herberg (geëxploiteerd door verschillende generaties van het geslacht Brouwer en van 1890 tot 1962 werd het door de familie Draadler gebruikt als stelmakerij. In 1967 wordt het pand gekocht door G. Bruggers uit Sellingen, die het aan verschillende ondernemers verhuurde. Het was o.a. in gebruik als bloemen- en groentezaak, galanteriewinkel, kledingzaak en antiekwinkel.

De geleidelijke achteruitgang van het pand is het bestuur van de Stichting Monumenten Westerwolde (SMW) niet ontgaan en mede gezien haar doelstelling, het inventariseren van, het doen van onderzoek naar- en het renoveren van monumenten in het landschap Westerwolde die dateren van voor 1850, was het bestuur er veel aan gelegen dat het karakteristieke pand op haar beeldbepalende plaats in het centrum van Sellingen, behouden blijft.

Toen het pand leeg kwam te staan kwam het moment om daadwerkelijk iets te ondernemen en werd in mei 2010 een brief gestuurd aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Vlagtwedde met het verzoek om op korte termijn van ge-

dachten te wisselen over de mogelijkheid van behoud van het pand en de eventuele aankoop ervan. In de besprekingen die volgden werd de mogelijke bestemming besproken en de financiering van het project.

De SMW had grootse plannen, maar eerst moest het pand worden aangekocht. Het stond de eigenaar, een aannemer uit Friesland, namelijk vrij om met het (slechte) pand te doen wat hij wilde. Het pand had namelijk geen beschermde status als monument. Zeer verheugd waren we daarom toen de gemeente aangaf het pand ‘strategisch’ te willen aankopen. Na enig onderhandelen is de koop gesloten en op 1 maart jongstleden is de akte van eigendomsoverdracht getekend. Het pand was veiliggesteld en wij kregen met de gemeente Vlagtwedde een zeer goede partner aan onze zijde.

De bestemming van het pand was steeds een zeer wezenlijk punt. Wij waren dan ook verheugd te vernemen dat het Streekhistorisch Centrum (SHC) te Stadskanaal interesse in het pand heeft om het als dependance in het Westerwoldse te gebruiken. Dit past heel goed in haar beleid om dit gebied meer onder de aandacht te brengen. Ook VVV Westerwolde heeft aangegeven belangstelling te hebben om een deel van het gebouw te willen gebruiken. Zij wil daar een VVV kantoor vestigen.

Op dit moment zijn we bezig om de financiering van het project rond te krijgen. Het gebouw is niet heel groot, maar de restauratie is ingrijpend en daardoor kostbaar. Een ondernemingsplan, o.a. voor het verkrijgen van subsidie, is voor dit doel uitgewerkt.

Een bouwkundige, mevrouw Astrid Siemer, heeft in opdracht van de SMW het pand en de bijbehorende schuur opgemeten, een schetsontwerp gemaakt en een gedetailleerd restauratieplan opgesteld. Op basis daarvan heeft zij een calculatie van de restauratiekosten gemaakt. Het is de bedoeling om in het gebouw weer een echte Wester-

Lid worden van de Historische Vereniging Westerwolde?

De Historische Vereniging Westerwolde bestaat al sinds 1980. We houden ons bezig met de historie (in de breedste zin van het woord) van het landschap Westerwolde en de genealogie (stamboomonderzoek) van haar bewoners.

Wilt u lid worden van de Historische Vereniging Westerwolde? Voor 20 euro per jaar kan dat!

Het lidmaatschap is inclusief het tijdschrift *Terra Westerwolda* en geeft recht op het gratis bezoeken van onze gezellige ledenbijeenkomsten met interessante sprekers en deelname aan onze excursies (tegen kostprijs).

Zie voor meer informatie onze website www.verenigingwesterwolde.nl en meldt u hier aan als lid. U kunt ook een e-mail sturen aan info@verenigingwesterwolde.nl of door telefonisch contact op te nemen met Bert Roossien (secretaris): 06-23236063

woldse bedsteewand te gaan plaatsen (we beschikken over een exemplaar dat afkomstig is van een boerderij aan de Oosterholtsweg te Onstwedde) en om de achttiende-eeuwse grenen balken die afkomstig zijn van een gesloopt pand dat aan de Schoolstraat te Vlagtwedde stond, te gaan hergebruiken.

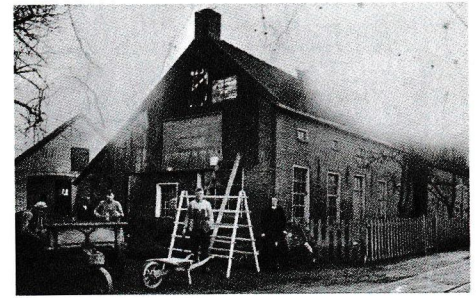
De restauratie van het pand en de bestemming die het gaat krijgen is een prachtige aanvulling op het culturele en toeristische beleid van de gemeente. Van verschillende kanten is enthousiast gereageerd en het plan kan rekenen op groot draagvlak, waarbij naast het cultuurhistorische aspect, ook de leefbaarheid, de uitstraling van het dorp en het vestigingsklimaat wordt gediend. Het bestuur van de Stichting Gebroeders Hesse Fonds is positief en heeft toegezegd een substantiële bijdrage te leveren. Ook de SMW draagt bij om de begroting sluitend te krijgen. Andere instanties worden de aankomende tijd benaderd.

Het ligt op dit moment in de bedoeling dat het pand na de restauratie aan

de SMW zal worden overgedragen. De gemeente is gevraagd om de restauratie te begeleiden en haar expertise beschikbaar te stellen. Overwogen wordt om een aantal werkzaamheden middels een zogenaamde werkpool uit te voeren. De exploitatie komt in handen van de SMW. De voorbereiding is in gang, met de restauratie moet nog worden aangevangen. Wij gaan voor het resultaat; het behoud van een historisch pand op een markante plaats. Wij blijven u via Terra Westerwolde op de hoogte houden van de vorderingen.

In het volgende nummer zal dieper worden ingegaan op het bouwhistorisch onderzoek en de resultaten van het dendrochronologisch onderzoek.

F.A. Bergman, voorzitter van de Stichting Monumenten Westerwolde

Stelmakerij rond 1932

Van 1890 tot 1962 was de stelmakerij in het bezit van de familie Draadje.

Noten

[1] De Sellinger Herberg of Erve Nannes II (pag. 77 e.v.)

[2] Het dateren van houten voorwerpen of archeologische vondsten aan de hand van in de voorwerpen herkenbare groeiringen.

Vondst uit de Groninger Archieven:

Ordonnantie

20 december 1720: De Burgemeester en de Raad in Groningen laten weten dat er een besmettelijke ziekte onder het rundvee is uitgebroken. Teneinde verspreiding door loslopende honden die van de kadavers eten te voorkomen, wordt het verboden om honden los te laten lopen en is het toegestaan ze te doden als men ze toch los aantreft...

Nieuwe tijdschriften en boeken

Het Streekhistorisch Centrum herbergt een grote collectie streekgebonden boeken en tijdschriften. Jarenlang werd het overzicht met nieuwe aanwinsten in ons tijdschrift gepubliceerd. Na deze aflevering staat er een volledige lijst op de eigen site van Terra Westerwolda. Zo bent en blijft u te allen tijde volledig op de hoogte.

De aanwinsten

Roost@Groningen. Afdelingsorgaan NGV Groningen 2011, Jrg. 18, nr. 2

W. G. Doornbos. *Ackertallen Veendam aan het Oosterdiep 1690.*

H. Hartog. *Een valse overlidensakte uit 1826.*

G. Klein. *Aaltien Bunt: did she live twice ?*

P.J.C. Elema. *Grietjen Jans Noorthoff (stad Groningen 1e helft 18e eeuw).*

R. Remkes. *Geesje Roelefs Rammeler en Jan Jans Hoiman.*

H.P. Velvis. *Een schip afgelopen (over beschieting van schoenerbrik 'Anna' onder bevel van kapitein I.H. Velvis uit Nieuwe Pekela, voor de kust van Marokko)*

Gens Nostra. Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. nr. 3 maart 2011

B. van Dooren *Brabantse kwartier(staat)virussen, enige opmerkingen bij degenealogie Kamp.*

J. W. Korten. *Google, maak gebruik van de mogelijkheden !. Tips voor het gebruik van 'geavanceerd zoeken'.*

Gens Nostra. Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. 66 nr. 4/5 april/mei 2011 Thema-nummer over Utrecht en de hoveniers.

A.J. Stasse en A. Hajenius. *Kwartierstaat van Maria Wesselina Margaretha van Gortel (1931-) burgemeester van Utrecht (1981-1992)*

A.J. Stasse. *Gedrukte Utrechtse (stad)bronnen*

C.W.M. Rasch. *Utrechtse hoveniers.*

D. Verhoef. *Kan een dode vrouw een tweeling baren ? (1633) Miniparenteel Van Nesch te Utrecht.*

A. van Burik en D. Verhoef. *Bijlage: Van Sweserenge, Van Papendorp, De Gelen en Van den Nieuwendijk, een familie van boeren, burgers en buitenlui in en om de stad Utrecht.*

Gens Nostra. Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. 66 nr. 6, juni 2011.

A. Neggers. *Dirck Lamberts van Mulbracht, 'gelaesmaker'.*

A.J. Stasse en H.L. Stasse. *Kwartierstaat van Coenraad (Coen) Moulijn, 1937-, oud profvoetballer, eigenaar modezaak te Rotterdam.*

H. Snel. *Toeval en geluk in de genealogie. Overpeinzingen van een archivaris. (I).*

M. Verhoef. *Kwartierstaat van Rigardus Rijnhout, 1922-1959, de reus (2,37 meter, 210 kilo, schoenmaat 62) van Rotterdam.*

A. Veldhuis. *En volgt zijn broeder in het graf. De zonen van Petrus Alberthoma (1692-1761).*

J.F. Wendte. *Hoe de dienstmaagd en wasvrouw Hendrika Knies (1786-1855) en de*

dienstbode Maria Blom (1824-1908) een huwelijksketen van 83 jaar in stand hielden.

Th. van Herwijnen. *Het ontstaan en het weer verdwijnen van de familienaam BeljaarsDamen.*

Gens Nostra. Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. 66 nr. 7/8, Juli/augustus 2011.

P.J.C. Elema. *Anderhalve eeuw Olympia (stad Groningen).*

B. Kemp. *Aanvullingen op het rooms-katholieke doopboek van IJsselstein en omgeving, 1643-1673.*

Threant. Kwartaalblad NGV Drenthe. Jaargang 22, nr. 2, 2011.

R. Klooster. *Genealogie Kuper/Kuiper (Emmen)*

G. Mulder. *Nazaten Hoogenkamp (De Wijk, Hoogenkamp)*

G. Dijkstra-Bos. *Genealogie van Jan van Ringen (I), Coevorden*

H.D.J. Krikke. *Arent van Spierinckhoeck, rentmeester bij de Hollandse Compagnie in Hoogeveen (1675-1678).*

Threant. Kwartaalblad NGV Drenthe. Jaargang 22, nr. 3, 2011.

G. Dijkstra-Bos. *Genealogie van Jan van Ringen (II)*

Terra Junior

De maand oktober is maand van de geschiedenis. Het thema dit jaar is Ik en Wij. Geschiedenis is dichterbij dan je denkt. Het gaat over jouw omgeving zoals je in Terra Westerwolda kunt zien, maar ook over jouw familie! Hoe doe je dat eigenlijk, onderzoek doen naar je eigen achtergrond? Op deze bladzijden kun je daar meer over lezen.

Op zoek naar opa

"Mam, was opa, ik bedoel de dode opa, ook meester?" Sieny Wubs richtte zich op en keek haar zoon vragend aan. "- Dode opa, je bedoelt mijn vader?" "Ja" zei Hanno. "Waarom wil je dat weten?" Hanno liep door de keuken naar de broodtrommel en pakte er een koekreep uit. Het was vast weer een of ander project voor school. Ze dacht na. De op het eerste gehoor zo'n vreemde vraag verbaasde haar, maar toen ze er over na dacht, verwonderde ze zich erover dat zij zelf nooit interesse had gehad in haar echte vader. Natuurlijk, het was lang geleden en ze was nog maar een kind, en Peter, de man die vrij snel na de dood van haar echte vader met haar moeder was getrouwd was meer vader dan... "mam, je staat te dromen!" Ze schoot in de lach. "Niet zo ongeduldig jongen, je overvalt me met die vraag. Eerlijk gezegd weet ik niet wat het beroep van jouw overleden opa was. Ik ben er nooit mee bezig geweest. Ik denk dat je beter even met oma kunt bellen". "Jeemig, zo moeilijk is het toch niet" mopperde Hanno. Hij liep de trap op naar boven. Hij zou het zelf wel uitzoeken. Vroeg hij eens iets aan zijn moeder, wist ze het niet. Bah. Hij deed zijn computer aan en googlede op de naam van zijn opa. Peter Schouwstra. Gek eigenlijk dat zijn moeder de naam van haar stiefvader had gekregen toen hij met haar moeder, zijn oma trouwde. Dus eigenlijk was het alsof Peter Schouwstra niet had bestaan. Hij kende zijn overgrootopa en oma niet, wist niets van ze. Ja, dat ze natuurlijk Schouwstra als achternaam hadden. Schouwstra. Eén hit op Google. 'Dat schiet ook niet op', dacht Hanno. Hé, toch iemand die iets meer weet? Hij klikt op de link en komt op een site met de vreemde naam GenLias. Hij leest wat er op de site staat. "De informatie in GenLias is direct afkomstig

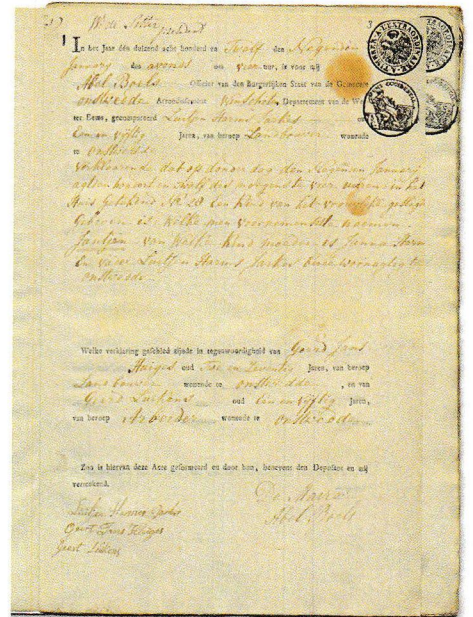
uit de registers van de burgerlijke stand, de belangrijkste bron voor elk genealogisch onderzoek vanaf 1811". Wauw, vanaf 1811. Dan moet zijn opa er zeker in staan. Misschien had hij nog wel broers of zussen. Dan heeft hij er een opa of oma bij. Oh, nee, dat is natuurlijk geen opa of oma. Hij zal eens aan zijn moeder vragen hoe dat dan heet.

Op onderzoek

Hanno maakt een enorme stap door op het web te gaan zoeken. Dat is verschrikkelijk leuk en je vindt veel, maar je vindt ook veel niet. Want weet Hanno genoeg over zijn opa om hem en zijn familie te vinden? En wat deed bijvoorbeeld de vader van zijn opa? Hebben ze altijd al in de provincie Groningen gewoond? Misschien was zijn een van zijn voorvaders wel in dienst bij de koning, of vocht hij mee in de slag bij Heiligerlee. Misschien heeft zijn oma nog wel papieren van haar eerste man en kan zij hem meer vertellen. Vaak bewaren mensen bijzondere spullen van hun familie zoals trouwboekjes, paspoorten en brieven. Wanneer je die bekijkt, kun je een spoor terug ontdekken. Daarna kun je bijvoorbeeld bij de burgerlijke stand in het gemeentehuis gaan kijken, dat kan maar je moet misschien eerst een afspraak maken en dan kunnen ze je daar verder helpen. Of nog leuker, vraag eens om hulp bij een genealoog. Dat is iemand die onderzoek doet naar familiegeschiedenis. Veel van hen zijn lid van de Historische Vereniging Westerwolda en zij kunnen je misschien helpen om meer over jouw voorouders te weten te komen. Verderop staat precies wat je moet doen en hoe je kunt beginnen.

In het archief

"Met Jan Huizing, ja, ik ben van de

Geboorteacte

Geboorteacte d.d. 9 januari 1812 van Jantjen, dochter van Luitjen Harms Jarkes en Janna Harms te Onstwedde.

Verklarende woordenlijst

Kwartierstaat: een overzicht van alle directe voorouders in zowel de mannelijke als de vrouwelijke lijn, van heden naar verleden. Per generatie verdubbelt het aantal personen, waardoor als het ware een waaivorm ontstaat.

Stamreeks: alleen de voorouders in de mannelijke lijn of in de vrouwelijke lijn, van heden naar verleden worden onderzocht.

Trouwboekje: een trouwboekje is een document dat een echtpaar van de gemeente ontvangt bij het voltrekken van hun huwelijk.

Archief: het archief is de bewaarplaats van belangrijke gegevens die zijn vastgelegd in documentvorm.

Genealogie: familiegeschiedenis.

Doopregister: zijn registers van een kerkgenootschap waarin alle dopen werden geregistreerd.

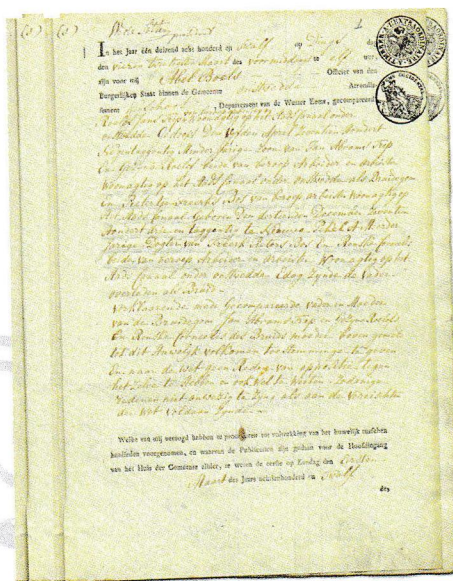
Trouwregister: registers van een gemeente waarin huwelijken worden geregistreerd.

Microfiche: microfilm is transparant fotografisch materiaal waarop in sterk verkleinde vorm de bladzijden van een tekst of andere informatie is afgedrukt. Het komt voor als 16 mm brede film die op spoelen gewikkeld wordt of als kaarten ter grootte van een briefkaart. Deze laatste vorm wordt **microfiche** genoemd. Het beeld op microfilm is vrijwel altijd negatief (witte tekst op een zwarte ondergrond). Een microfiche bevat in rijen een aantal bladzijden tekst. Na plaatsing in een leesapparaat kan men een deel van de tekst vergroot op een scherm zien.

Karlijn zoekt

Karlijn zoekt in het fotoalbum van de oma van Hanno naar foto's van zijn opa.

Trouwakte

Trouwakte d.d. 24 maart 1812 van het huwelijk tussen Roelof Jans Trip en Pieterje Freerks Bos. Volgens deze akte zijn beide gedoopt en zijn ze gehuwd binnen de gemeente Onstwedde.

Historische Vereniging Westerwolde, ja, maar met wie spreek ik?" Hanno heeft van te voren bedacht wat hij allemaal wil vragen en weten, maar van schrik vergeet hij zijn naam te noemen. Hij haalt diep adem en begint overnieuw. "U eh, u spreekt met Hanno, Hanno Wubs, ik eh, eh, ik wil weten of mijn opa schoolmeester was en..." "Ah, zegt Jan, je wilt genealogisch onderzoek doen. Toch?" Wat een woord, denk Hanno "Ja meneer, dat wil ik" Nu, laten we een afspraak maken, dan help ik je op weg".

Gemeenten in onze provincie bestaan pas sinds 1811 en hun archieven hebben dus bijna geen stukken van voor 1811. Wil je een onderzoek doen bij een archief van een bepaalde gemeente, dan moet je een afspraak maken. Hiervoor kunt je contact opnemen met de beheerder van het archief in die gemeente. Hanno heeft daar ook met Jan afgesproken..

"Weet je waarom 1811 zo'n belangrijke datum is" vraagt Jan. Nou nee, dat weet Hanno niet. "Omdat er toen..." hij stopt. Hij weet het echt niet. "Geeft niets hoor", zegt Jan, "bij familiegeschiedenis, die we genealogieën noemen, is 1811 een belangrijke datum. In dat jaar werd de burgerlijke stand ingevoerd. Van alle mensen werd hun voor- en achternaam opgeschreven. En weet je dat lang niet iedereen een voor- én een achternaam had? In sommige plaatsen ging de burgemeester of een ambtenaar dan bij de mensen langs en wanneer ze geen achternaam hadden en die ook niet konden bedenken, dan werd die naam ter plekke bedacht. Zoals bijvoorbeeld Van de Molen, Van 't Veld, De Boer". "Ha, ha," lacht Hanno, en Straatman en Naaktgeboren en... Wat is Wubs eigenlijk, weet jij dat Jan"? "Ik denk" zegt Jan, "dat Wubs betekent de zoon van Wubbe, of van Wub. Dat is meestal met een naam, die op een 's' eindigt".

Vanaf 1811 moest iedereen dus verplicht een achternaam hebben; in oudere documenten van vòòr 1811 staan deze nieuwe achternamen vaak niet vermeld. Als je jouw voorouders

vòòr 1811 wilt onderzoeken, moet je kijken in doop- trouw- en begraafboeken. Deze werden vaak bijgehouden door de plaatselijke kerk en zijn nu te vinden in de Groninger Archieven. Deze oude boeken zijn op een soort foto's gezet, de microfiches. Hier kun je heel veel gegevens op vinden.

Samen bekijken ze de lades met microfiches. Jan had gevraagd of Hanno wat data wist van degene die hij wilde opzoeken, zoals een overlijdensdatum, geboorte of trouwdatum. Zijn moeder wist natuurlijk de geboortedatum van haar vader en gelukkig ook die van haar opa. "Weet je hoe het apparaat werkt?" vraagt Jan. Ze staan samen bij iets wat een kruising is tussen een overjarige computer en een kopieerapparaat. Hanno heeft niet het minste idee. Hij houdt het envelopje vast met daarin de microfiche. "Kijk", zegt Jan en hij neemt het fiche van Hanno over. "Je legt hem in dit schuifje en dat druk je naar binnen". Het apparaat begint met veel gezucht aan zijn werk. Daar verschijnt een korrelig beeld op de monitor. Zwart met iets lichter zwart. Tjonge, Hanno tuurt naar de letters. Hier worden ze wat witter en even later ziet hij duidelijk dat het soort foto's zijn van belangrijke stukken. Hanno sms't snel even naar Karlijn; "oud maar vet cool". "wat doe jij jou?" vraagt Jan. "Ik stuur een sms naar Karlijn, ik had verteld dat we naar het archief gingen maar ik wist niet of ze ook mee mocht, dus had ik haar beloofd te sms'en". "Nou Hanno, dan mag je mij daarmee helpen" zegt Jan lachend. "Ik heb net een nieuwe smartphone gekocht. Je kunt er van alles mee, maar bellen krijg ik nog niet voor elkaar, laat staan sms'en". "Hé, kijk nou" roept Jan en Hanno ziet het ook. Een overlijdensakte met daarop duidelijk leesbaar de naam van zijn overgrootvader en de sterfdatum. 1944. Politieagent. Jan vertelt ondertussen nog wat over tienjarentafels die hij ook nog kan doorzoeken, maar Hanno luistert niet meer. Hij denkt aan zijn overgrootopa. Politieagent en in de oorlog doodgegaan. Waarom wist hij dat niet? Zijn moeder heeft er nooit

over verteld. Dat kan geen toeval zijn. Hij besluit Karlijn een berichtje te sturen. Dit móet verder worden uitgezocht.

Op het internet

“Karlijn, Karlijn, moet je horen, wist je dat mijn opa, nee, overgrootopa van de politie was? Hij is doodgegaan in de oorlog”. Hanno struikelt haast over zijn woorden zo snel wil hij alles vertellen. “Zou hij vanzelf zijn doodgegaan, ik bedoel gewoon, in bed? Het was wel oorlog, hoor!” “Nou”, zegt Karlijn “-kunnen we dat ook niet opzoeken in dat archief van jou? “Meneer Huizing vertelde dat ook veel via internet gevonden kan worden en dat ik daarvoor beter met Ruut Wegman kan bellen.

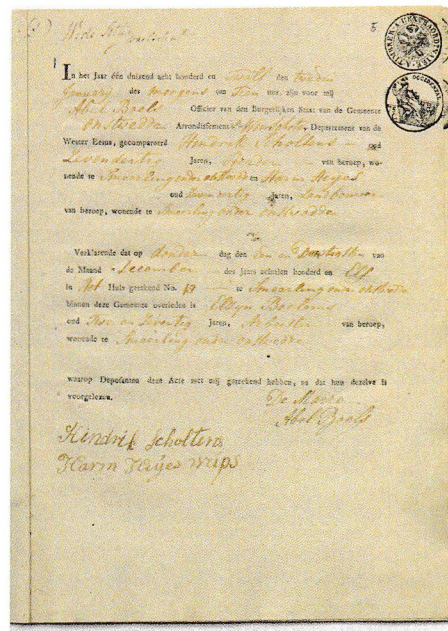
Ruut zucht. Telefoon. Als hij nu ergens geen zin in heeft is het wel telefoon. Hij was net lekker bezig met zijn tiende boek. Het tiende deel over Westervolders en hun woningbezit. “Met Karlijn en ook met Hanno” hoort hij een meisjesstem zeggen. Volgens Jan Huizing weet u alles over onderzoek doen via internet”. “Eh, ja, nou nee, alles niet, waar gaat het over, wie ben je, pardon, wie zijn jullie?”

Een paar dagen later zitten Hanno en Karlijn achter hun computer en hebben ze via Skype contact met Ruut. Ze zijn begonnen via www.groninger-archieffnet.nl om in de archieven van gemeenten te zoeken. Het ‘echte’ werk begint met het bijeenzoeken van gegevens uit de akten van de burgerlijke stand, de belangrijkste bron voor fami-

lieonderzoek na 1811. Dit kunt je bijna helemaal thuis doen achter je computer: steeds meer Groninger gegevens zijn via het internet te vinden via www.allegroningers.nl, en er wordt hard aan gewerkt om ook de documenten zelf op het internet te zetten. Mogelijk vind je niet alles wat je zoekt in de database van [allegroningers.nl](http://www.allegroningers.nl). Je kunt dan verder zoeken in de landelijke database met informatie uit akten van de burgerlijke stand, op www.genlias.nl. Zo kun je direct op een familienaam zoeken op de homepage van het Centraal Bureau voor Genealogie.

“... En wat heel leuk en ook erg handig is, zijn oude kranten. Die kun je vinden via bijvoorbeeld www.kb.nl. Je kunt op plaats, op onderwerp op jaartal of datum zoeken. Toen jouw overgrootopa jong was, heerste bijvoorbeeld de Spaanse griep” vertelt Ruut, maar ook de Eerste Wereldoorlog was uitgebroken”. “Tjonge, op internet is zo veel te vinden. Vooral www.allegroningers.nl is echt gaaf. Maar ik ga mijn moeder vragen of ze wil helpen. En jij?” Karlijn is net zo enthousiast als Hanno. “We kunnen ook nog zoeken naar mensen die mijn overgrootopa hebben gekend. Die weten misschien nog veel meer”. “Mijn oom Jochem kent echt veel mensen, laten we naar hem toe gaan. Hij weet vast ook heel veel over de oorlog”.

(Word vervolgd....)

Alles op een rijtje

- * Gemeente/stad Groningen, burgerlijke stand na 1811, kijk op www.allegroningers.nl
 - * Voor geboorten/huwelijken/overlijdens buiten de provincie, kijk op www.genlias.nl
 - * Bevolkingsregister (1820-1920), te doorzoeken via computers in de studiezaal van de Groninger Archieven
 - * Bevolkingsregisters staan op microfiche.
 - * Gezinskaarten (1920-1938), de kaarten staan op microfiche.
 - * Persoonskaarten (1938-1994), uittreksels zijn aan te vragen via het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag, www.cb.g.nl,
 - * Doop-, trouw- en begraafboeken (DTB) van voor 1811, kijk op www.allegroningers.nl
- Indien niet bij de Groninger Archieven aanwezig, kijk dan bij betreffende gemeente via www.groningerarchieffnet.nl

Overlijdensakte

Akte waarin vermeld wordt dat op donderdag 31 december 1811 te Onstwedde Elzjin Boelens is overleden op de leeftijd van 72 jaar. Zij was van beroep arbeidster en woonde in Smeerling.

Internet

www.genlias.nl
www.allegroningers.nl
www.beeldbankgroningen.nl
www.watwaswaar.nl
www.hisgis.nl
www.bibliografiegroningen.nl
www.dekrantvantoen.nl
www.kranten.kb.nl
www.archieffnet.nl
www.groningerarchieffnet.nl

Zoek alle woorden uit de lijst. Als je ze allemaal gevonden hebt, vormen de overgebleven letters een zin. Welke?

G S I N E D E I H C S E G A M
 K E E R T S L A A N A K E E O
 P Z E G E N E A L O G I E O K
 J E K D R N E A L A R J P W A
 R I G T L E S N E R G E A S A
 E O R N S O T V N E R R R R R
 Z N A E L P W S B O T E E E P
 J D F M K D E R O I R E N D S
 I E S U R A N U E O Q B T U T
 L R T N E B M R R T L R E O H
 E Z E O K U S L D T S K E R C
 F O E M S T V C E G O E L O E
 A E N E A K P B R T X C W O R
 W K U A E S A O I U S A H V O
 N M T N P R E Z J I R O O T C

BRONNEN
 GENEALOGIE
 GESCHIEDENIS
 GRAFSTEEN
 GRENS
 HALLENBOERDERIJ
 KANAALSTREEK
 KERK
 KLOOSTER
 KWARTIERSTAAT
 MONUMENT
 MUSEUM
 ONDERZOEK

OORIJZER
 PARENTEEL
 RECHTSPRAAK
 SPEURTOCHT
 STELMAKERIJ
 VOORoudERS
 WAFELIJZER
 WESTERWOLDE

Nieuwe tijdschriften en boeken

Vervolg van de aanwinstenlijst.

M. Oostwoud. *Kwartierstaat van Meine Oostwoud, 1946- , bedrijfsarchivaris te Emmen.*

J. Booi. *Hilbert Booi, hout- en steenkolenhandelaar te Hoogeveen.*

J. Busscher. *Kwartierstaat van Jan Busscher, manager varkenshouderij, 1939 - . Havelte.*

Twente Genealogisch. Kwartaalblad van de NGV afd. Twente. Jaargang 27, nr. 1 2011.

J. Weener. *De ouders van Anna Morsman (1752/53-1813)*

H. Woolderink. *Familie- en boerderijnamen in Twente.*

K. Jassies. *Enschede's Oorlogsmonument. Het levenswerk van Mari Andriessen.*

Twente Genealogisch. Kwartaalblad van de NGV afd. Twente. Jaargang 27, nr. 2 2011.

100 jaar Gerhard Jannink & Zonen.

G. Schafraad. *Familie Wasser en turfwinning in het Aamsveen/Amtsveen bij Enschede.*

P. Rouling. *Van Tubbergen naar Glanerbrug; het levensverhaal van Jan Pots (1840-1908).*

Stad en Lande: cultuurhistorisch tijdschrift voor Groningen. Jrg. 20 nr. 1, 2011

B. Jongejan. *Een sprong in het duister. Over het verbergen van een Engelse boordschutter in 1945.*

J. Hillenga. *Een Spaanse luchtballon in Woldendorp (1923).*

H. Perton. *Drie Stroobossen*

T. Ufkes. *Rond de klok van Wierum.*

Piet Kool. *Twee raadsels uit de gracht van Asinga.*

T. Hulzebos. *Ooggetuigen van de beschieting van een Duitse trein bij Napels (Winschoten) door Engelse vliegtuigen op 11 februari 1945.*

E. Knol. *Aanwinsten voor de cultuurhistorische collectie van het Groninger Museum.*

W. Schackman. *Groningen en de landbouwkoloniën.*

J. van Roekel. *Johan Fabricius als beeldend kunstenaar.*

H. Wubs. *De zoektocht van Wil Sikkens naar Liesel Aussen, een joods meisje uit Winschoten en geboren in Leer.*

Stad en Lande: cultuurhistorisch tijdschrift voor Groningen. Jrg. 20 nr. 2, 2011.

R. de Lange. *De Groninger ziekte (malaria) in Adorp*

A. van der Mark. *Ook de 'Tuin van Hommes' blijkt ontwerp van tuinarchitect Vlaskamp.*

H. Wubs. *Interview met Marianne Kruijswijk over verzetsgroep 'De blauwe schuit'.*

P. Huizinga. *Jan Anthony Mulock Houwer en de volkshuisvesting in de stad Groningen (1900-1923).*

E. Knol. *Rottumeroog in 1861.*

R. Weijderveld. *Groninger communisten op transport gesteld in Tweede Wereldoorlog*

A. Rots. *Damster carillon bestaat honderd jaar.*

H. Perton. *De functie van De Nadorst.*

H. Perton. *Een 'gekraakt' lijkenhuisje in Uithuizermeeden.*

Genealogie. Tijdschrift voor familiegeschiedenis. Jaargang 17, nr. 1, maart 2011.

R. Straatman. *Studerende voorouders.*

H. Rooseboom. *Groepsportret (lexicon) met 2960 fotografen.*

O. van der Meij. *Nederlanders aan boord van de 'Lusitania', getorpedeerd in mei 1915 door een Duitse onderzeeër.*

Y. Prins. *Verborgen verleden in Paramaribo.*

G. van Bruegel. *De leeuw en het hoen. Het verhaal achter de wapenregistratie bij het CBG.*

Genealogie. Tijdschrift voor familiegeschiedenis. Jaargang 17, nr. 2, juni 2011.

L. de Bruijn. *Kermisreizigers, marskramers en liedjeszangers.*

R. Keijzer. *De Sonttolregisters on line.*

R. van Drie. *Stamboomonderzoek leren aan de Open Universiteit.*

J. Nieuwenhuijse en S. Spiekman. *De personeeldossiers van de PTT.*

M. van Bourgondiën. *Stamboom Nederland als depot voor digitale bronbewerkingen.*

M. Bijl. *De soldaten van de Van Bijlandt brigade (slag bij Waterloo)*

Waardeel. Drents Historisch Tijdschrift. Jaargang 31, nr. 1, 2011.

W. van der Sanden. *Een hunebed in het park (Borger)*

E. Karel en R. Paping. *Migratiemotieven van de Oosterhesselse bevolking (1e helft 19e eeuw)*

F. Sieders. *De manslach van Lucas Schuiringe*

B. Hanskamp. *Ruilverkavelingen in Drenthe ca. 1960.*

T. Rinsema. *Veenhuizen, een 'on-Drents' dorp.*

Waardeel. Drents Historisch Tijdschrift. Jaargang 31, nr. 3, 2011.

R. Sanders. *Buitenlandse kunstenaars schilderen Drenthe.*

J.K.H. van der Meer. *Hoe Drents was de Drost ?*

R. Nip. *Bé Mensingh, lokale geschiedschrijving in Zuidoost-Drenthe.*

B. Hanskamp. *De Havelter Made, de eerste ruilverkaveling in Drenthe.*

Emsländische und Bentheimer Familienforschung. Band 22, Heft 109, Mai 2011.

O. Teipen *Fakten zur Geschichte der Höfe Feijen und Hermes in Suttrup.*

J. Koldenbach. *Lingener, Bentheimer und Emslander in Bloemendaal/Vogelenzangim 18. und frühen 19. Jahrhundert.*

G. Plasger. *Stammtafel Grosse Harmeling.*

M. Koers *Zur schriftlichen Ersterwähnung emslandischer und Grafschafter Dörfer.*

Kroniek. Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe. Jaargang 20, nr. 40 2011.

M. Bulte. *Struikelstenen in de gemeente Emmen.*

Beeldbepalende bedrijven in de regio

Ten Kate Vetten

In Westerwolde en de Kanaalstreek zijn heel wat prominente bedrijven actief, die soms al een jarenlange historie hebben. In deze rubriek worden ze uitgelicht.

Wie wel eens over de N366 rijdt tussen Veendam en Ter Apel, kan het bedrijventerrein ter hoogte van Ter Apelkanaal niet ontgaan. Bij de afslag industrieterrein Zuid-Groningen staat de AVE-Befabriek, met vlak daarnaast de hypermoderne vetsmelterij van Ten Kate Vetten. Hier worden op duurzame wijze hoogwaardige vetten en eiwitten voor de (dier-)voedingsmiddelenindustrie geproduceerd. Tien jaar geleden gebeurde dit nog midden in de bebouwde kom, in het dorpslint van Musselkanaal, op de plek waar het bedrijf inmiddels 91 jaar geleden is gestart.

Fa. S & G ten Kate

De oprichter van het bedrijf, Sjoerd ten Kate, was afkomstig uit Friesland uit een gezin van zes kinderen. Enkele familieleden werkten bij de zuivelfabriek Frico. Eén van de broers was beurtschipper, bij wie Sjoerd in dienst was. Ze vervoerden veel kaas en boter van de zuivelfabrieken ook naar Groningen. Sjoerd bood Frico aan als vrije handelaar de producten aan winkeliers in Groningen te gaan verkopen, omdat hij zag dat er in de Veenkoloniën veel behoefte was aan calorierijk voedsel. Zo kon Frico bovendien het afzetgebied sterk uitbreiden.

In 1918 werd de fa. S & G ten Kate opgericht, grossier in kaas, spek, vet, boter, kandij en cichorei. De zaken gingen goed en er kwamen vestigingen in Akkrum, Groningen en Musselkanaal. De liefde deed Sjoerd zich uiteindelijk in Musselkanaal vestigen: hij trouwde met Janna Brongers, dochter van een caféhouder aan de Sluisstraat 115 en trok bij de familie in.

Gruno

In 1920 besluit Sjoerd zonder zijn broer verder te gaan en schrijft zich bij de Kamer van Koophandel in Veendam in als Fa. S. ten Kate, groothandel in kaas, spek, vet en margarine. Margarine was op dat moment een nog betrekkelijk nieuw product. Het gold als 'armeluis-roomboter'. Sjoerd was er van overtuigd dat zijn producten zouden bijdragen aan goede en calorierijke voeding voor de mensen in de Veenkoloniën. Zijn leus was dan ook: 'Wel veul vet en keeze et, word stark en gezet' wat hij uitdroeg middels een bord aan de gevel van zijn winkelpand. Geleidelijk aan kwam hij ook in aanraking met het omsmelten van rundvet, dat hij in grote vaten inkochte en omsmolt en opnieuw in kleine bekertjes verpakte voor de consument om in te bakken en braden. Ten Kate verkocht dit onder de merknaam Gruno.

Nieuw

Door een brand in het café annex winkel van zijn schoonouders stond de familie op straat, wat echter wel de gelegenheid bood om een compleet nieuwe bedrijfsruimte te bouwen. De zaken werden meteen groots aangepakt: behalve een nieuw woonhuis, kwam er aan de straatkant een winkel, met daarachter de grossierderij, de vetomsmelterij en een margarinefabriek. Deze fabriek werd een groot

succes door een speciaal productieproces met gebruik van karnemelk. Het werd bekend onder de naam Kroon margarine. Door de bederfelijkheid van dit product, was distributiesnelheid van groot belang en werd Sjoerd te Kate één van de eersten met een bestelauto in Musselkanaal. Voor de benodigde brandstof installeerde hij daarom ook maar meteen de eerste benzinepomp in Musselkanaal. Dat was in 1929.

Crisis

Ondanks de crisis in de jaren dertig, en de Tweede Wereldoorlog komt de fa. ten Kate deze jaren redelijk goed door, dankzij hun telkens vernieuwende activiteiten. Na de oorlog wordt de grossierderij afgestoten en ontwikkelen de zoons Frits, Bé en George die geleidelijk aan ook in de zaak komen, de fabriek verder tot vetsmelterij. Het bedrijf blijft zich telkens vernieuwen, waarbij het patent op de kristallisatie van vet in 1965 en het besluit om zich op deze activiteit te gaan concentreren in 1967, doorslaggevend zal zijn voor de verdere ontwikkeling van het bedrijf. De derde generatie Ten Kate in de directie, aangevuld met experts van buiten de familie, zet het bedrijf tot de dag van vandaag voort met vestigingen in Zuid-Groningen en Noord-Duitsland. Het hoofdkantoor is echter nog steeds gevestigd in Musselkanaal, waarmee ze

hun roots trouw zijn gebleven.

Bron: Ben Reef, 1920-2010 Ten Kate, s.l. 2010. Dit boek is niet in de boekhandel verkrijgbaar maar ter inzage in

Boekbespreking: Surrogaat is er genoeg

'Surrogaat is er genoeg'. Onstwedde in de Tweede Wereldoorlog en de periode van opbouw.

door Harry Wubs. Veendam, 2011.

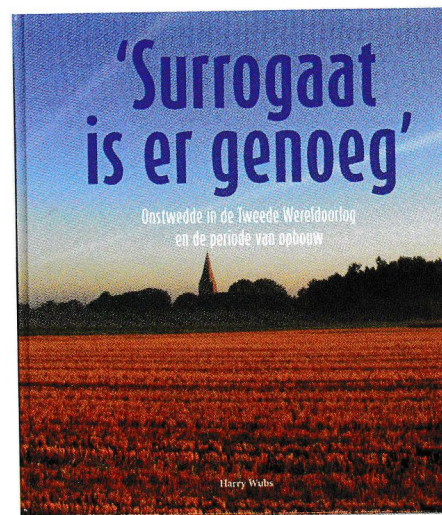
Het begon onder 'melkenstijd'. Om vijf uur in de ochtend van vrijdag 10 mei 1940 was Derk Wubs van de Höfte, knecht bij boer Huiges in de Dorpsstraat, samen met de meid al op pad om koeien te melken die in de buurt van 't Sterenborg in de wei liepen. Aangekomen merkte hij dat men de watten voor de teems op de melkbusen was vergeten. Wubs liep daarop naar boer Nanne Sterenborg om watten te halen toen hij het aanzwellende geronk van een vliegtuig hoorde. Hij zag een aangeschoten toestel met een hakenkruis op de romp laag over het land scheren die kort daarop een noodlanding maakte voorbij de rijksgrens. Even later hoorde Wubs een harde knal. Achteraf bleek die niet afkomstig van het gecrashte vliegtuig maar van de brug bij de Veelersluis die door Nederlandse militairen werd opgeblazen. Ook elders in Onstwedde en omstreken hoorde men het lawaai en de algemene conclusie was overal hetzelfde: 'het zal nou wel oorlog wezen'. Met de Duitse inval op 10 mei 1940 begon in Onstwedde een periode die zijn sporen heeft nagelaten. In de eerste maanden van de bezetting merkte men nog weinig van de oorlog. Aan de hand van berichtjes uit de Winschoter Courant maakt de auteur duidelijk dat het leven min of meer gewoon door ging. Geleidelijk aan bepaalde de oorlog echter steeds meer het dagelijks bestaan in de vorm van distributie, persoonsbewijzen en de instelling van een avondklok (Sperstunde). Als plattelandsgemeente be-

schikte men over voldoende voedsel (groenten, aardappelen, zuivel), maar voor goederen die men niet zelf produceerde was men aangewezen op tweede/derdehands of surrogaat. Vanaf 1942 werd ook Onstwedde geconfronteerd met de terreur van de bezetter: eind 1942 werden de eerste Joodse inwoners gedeporteerd en bij de staking - die eind april 1943 begon naar aanleiding van het besluit van de Duitsers om de Nederlandse militairen opnieuw krijgsgevangen te maken - werd op zaterdag 1 mei boerenknecht Harm Wessels door de Grüne Polizei doodgeschoten. De schrijver gaat ook uitvoering in op de aanhang van de NSB in Onstwedde. Voor de oorlog zagen vooral veel kleine boeren deze partij als de belangenbehartiger van hun problemen maar rond 1940 was de aanhang al weer sterk geslonken. Dat neemt niet weg dat toch een aantal Onstwedders lid bleef, niet allemaal met de bedoeling andersdenkende plaatsgenoten te dwarsbomen, al waren er zeker enkele fanatieke Landwachters die deelnamen aan arrestaties van onderduikers en verzetsmensen.

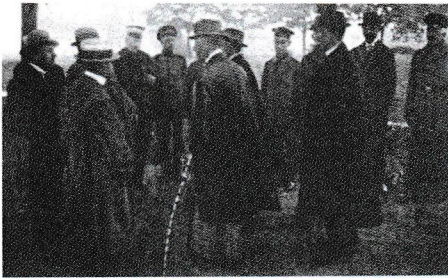
De auteur heeft zijn verhaal over Onstwedde in de oorlogsjaren gebaseerd op schriftelijke bronnenmateriaal en gesprekken met tijdgenoten of hun kinderen.. Zo zijn de memoires van politiemann Kobe Apotheker een waardevolle bron. Uit hoofde van zijn functie was hij getuige van veel tragische gebeurtenissen die tijdens de bezetting voorvielen. Na de oorlog is hij met zijn gezin naar Canada geëmigreerd waar hij zijn herinneringen in het Engels heeft opgeschreven. De gegevens die Harry Wubs op die manier verzamelde heeft hij in een coherent verhaal vorm gegeven dat ook de eerste naoorlogse jaren

omvat; de gevolgen van oorlog en bezetting waren immers niet met de bevrijding in april 1945 direct verdwenen. De berechting van collaborateurs, de Marshallhulp (waardoor de eerste tractoren op het boerenerf verschenen) en de oorlog in Nederlands-Indië waaraan ook Onstwedders hebben deelgenomen, komen uitvoerig aan de orde. Met Onstwedde is het uiteindelijk goed gekomen, aldus de auteur. Het dorp moderniseerde en deelde in de algemene welvaartsstijging van na 1955, al moesten de Onstwedders soms een handje helpen om hun belangen kenbaar te maken. Zo werd in 1959 de auto met minister-president de Quay, die op werkbezoek was in Oost Groningen, op de Dorpsstraat door actievoerders tegengehouden om hem te wijzen op het uitblijven van een aantal broodnodige voorzieningen. Onstwedde nam niet langer genoeg met surrogaat !

Bert Roossien

Een 'grensincident', rechtzaak onder den blooten hemel

Begroeting

De begroeting tusschen rechtbank en getuigen en de grensautoriteiten. De stippellijn duidt de grens aan.

'n Eigenaardig geval heeft zich verleden week voorgedaan aan de Nederlandsch-Duitsche grens, naar aanleiding van een weigering van een Nederlander, den heer B. Woldering uit Scheveningen, om als getuige in een strafzaak naar Duitschland te gaan.

Het geval was zoo: De heer Woldering, een te Scheveningen wonend, maar te Gouda kantoor houdend Nederlandsch koopman, had zaken gedaan met iemand in Saksen, die de van den Hollander gekochte goederen weer leverde aan het Duitsche Rijk. De Sakser legde op zijn waren echter een zoo groote winst, dat hij in conflict kwam met de woekerwet, iets wat eerst later door de Duitsche autoriteiten ontdekt werd, omdat de Sakser den prijs, waarvoor hij de waren had ingekocht, veel hooger opgaf, dan hij in werkelijkheid betaald had.

De Saksische koopman, dien men op onze foto in militaire uniform ziet, werd voor den rechter gedaagd en de heer Woldering uitgenoodigd om als getuige te verschijnen en door overlegging zijner boeken te bewijzen, dat hij niet zooveel had ontvangen als door den Sakser beweerd werd.

De heer Woldering voelde echter niets voor een reis en een verblijf in Duitschland en weigerde dus voor de rechtzitting over te komen, doch was bereid aan het voorloopig onderzoek mee te werken, door bemiddeling van een accountant, waarvoor werd aangegeven de heer W. Biere uit Veendam. Deze reisde heen en weer naar Saksen, zette daar de zaak uiteen en ten slotte waren tegen den beklagde voldoende aanwijzingen om hem voor de rechtbank te brengen.

Nu moest echter wel de heer Woldering persoonlijk worden gehoord, maar deze bleef hardnekkig weigeren Duit-

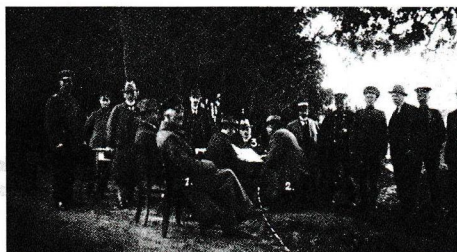
schen bodem te betreden, zoodat de Saksers er niets anders op wisten te vinden, dan dat rechters en beklagde naar de Nederlandsch-Duitsche grens reisden, om daar de zaak af te handelen, zoodat de Nederlandsche getuige op Nederlandsch gebied blijvend, kon gehoord worden door de Duitsche rechters, die zich op Duitsch gebied bevonden. Bepaald werd dat de zitting zou plaats hebben aan de grens, bij het dorpje Rütenbrock omstreeks drie kwartier gaans van Ter Apel. Maandagochtend om acht uur kwam daar, ongeveer gelijktijdig met den door ons van hier er heen gezonden fotograaf, de heer Woldering aan en van den overkant verschenen de Duitsche heeren met hun beklagde.

Na wederzijdsche begroeting, waarbij ieder in zijn eigen land bleef, trachtten de Duitschers nog den getuige over te halen de grens over te stappen om de zaak af te handelen in een nabij gelegen logement, maar andermaal weigerde hij.

Toen werden van de Duitsche grenswacht een tafel en stoelen gehaald, de tafel werd vlak bij de grens opgesteld, en de stoelen er omheen, zóó, dat één stoel op Nederlandsch gebied stond. Dáárop nam de heer Woldering plaats, op de andere de leden der Saksische rechtbank en de beklagde.

Toen kon zoo de terechtzitting plaats hebben en de Nederlandsche getuige gehoord worden, zonder dat de rechters in Nederland of de getuige in Duitschland behoefden te komen.

Eerder gepubliceerd in Het Leven (1917) met dank aan de heren Menke (Rütenbrock (D)), Schomaker (Apeldoorn) en Bechtluft (Twist (D))

Opstelling

De zitting der Duitsche rechtbank aan de grens tusschen Ter Apel (prov Groningen) en Rütenbrock. Links zitten de rechters met den beklagde (1) en rechts van de met een stippellijn aangegeven grens de Nederlandse getuige B. Woldering (2). Naast hem, maar weer over de grens dus in Duitschland, de Saksische Staatsanwalt (3)

Moord in de Franse tijd

Door H. Benninga

Werden Harm Tammes en Janna Haselhoff door Franse soldaten vermoord?

Mijn schoonvader Geert Buirs (1893 - 1978) heeft zijn kinderen het verhaal verteld van zijn betovergrootvader Harm Tammes die in de Franse tijd door plunderende Franse soldaten zou zijn omgebracht. In de hoop wat meer over deze moord en de achtergronden daarvan te weten te komen heeft schrijver dezes al geruime tijd gegevens over die tijd en over Harm Tammes verzameld. Het is hem tot op heden echter niet gelukt met zekerheid vast te stellen hoe Harm Tammes in het voorjaar van 1795 aan zijn einde is gekomen en, uiteraard, helemaal niet of hij vermoord is door Franse soldaten. Ondergetekende roept daarom de lezers van Terra Westerwolda op om eventuele nadere gegevens of sporen die tot opheldering van deze zaak kunnen leiden en deze aan hem kenbaar te maken.

Een soort **OPSPORING VERZOCHT** dus.

Wie was Harm Tammes?

Harm Tammes, gedoopt te Vlagtwedde op 27-02-1750, was de vierde van de acht kinderen van Tamme Jacobs Tammes (1714 - ca. 1765) en Albertijn Hilverts Koylers (1725 - 1804).

Harm Tammes trouwt zelf pas op 33-jarige leeftijd met de tien jaar jongere Janna Heeres Hazelhoff, geboren te Vlagtwedde, maar gedoopt te Wedde op 12-10-1760, dochter van Heere Dercks Hazelhoff en Geertje Jans Hommes, en een volle nicht van de vrouw van zijn broer Jacob. Het huwelijk wordt voltrokken in Vlagtwedde op juli 1783, een huwelijks contract is niet afgesloten, omdat volgens ds E. Mennes van Vlagtwedde de 'vrienden het on-eens (zijn) geworden'. (Kroniek Hazelhoff, p. 215) Uit dit huwelijk zijn vier kinderen geboren:

1. Geertien, gedoopt 15-02-1784 te Vlagtwedde,
2. Albertien, gedoopt 02-04-1786 te Vlagtwedde,
3. Tamme, gedoopt 26-03-1790 te Vlagtwedde, en
4. Heere, gedoopt 23-09-1792 te Vlagtwedde.

De Stobben

Op 30 augustus 1790 kopen Harm Tammes en Janna Heeres Haselhoff de plaats 'de Stobben', het huis en de landerijen rondom beswet door de boer-marke van Vlagtwedde, van Jan Grave-meijer en Harmina Middendorp voor de koopsom van 1700 gld. Het huis werd tevens als herberg gebruikt onder de toepasselijke naam 'De Laatste Stuiver': het was één van de laatste mogelijkheden voor in Bourtange gelegerde soldaten om hun geld in drank om te zetten. Soms wordt in de overlevering echter ook de nog even verderop naar Bourtange gelegen herberg 'De Stakenborgh' als zodanig aangeduid.

De eerste keer dat Harm Tammes als herbergier in de Stobben wordt vermeld, is op 24 november 1793:

'Het E.E. Gericht is geruchtswijze geïnformeert, dat op gisteren drie soldaten uit het Guarnisoen te Groningen gedeserteert, met de brouwer Pieter Hindriks te Wedde, waaren gecontracteert voor agt en twintig stuiver om met hem met de waagen na de Stobben te vaaren. Dat zij in de Stobben koomende te huize van de hospes Harm

De Stobben

Het buurtschap De Stobben onder Bourtange anno 2011 met op de voorgrond de Stobbenweg (foto JH)

Tammes, aldaar het gelag door de soldaten betaald was en zij waren weggegaan over het veen na Munsterland.

Dat de brouwer en Harm Tammes hun waaren nagelopen en ingehaald en zij de agt en twintig stuiver betaald hadden. Dat de Brouwer en Harm Tammes haar deerlijk geslaagen hadden en dat inzonderheid eene zeer sterk an 't hoofd gewond was en swaar gebleed hadde. Dat zij de soldaten ontnoemen hadden het snijdgeweer, port epee, een pistool, sakdoek met linnen (bestaand zooverre tot nog toe geïnformeert in hemden) en eene overrok welk goed zij onderling gedeeld hadden en de brouwer voor het andeel der overrok van Harm Tammes, an dezelve drie gulden en elv stuiver gegeven hadde en de overrok geheel behouden.

Het voorval was door de brouwer zelve verhaald op gisteren an het huis van de (gerichts-) voogd Hommes te Vlagtwedde, die egter toen met zijn vrouw niet te huis was, dog er waaren diverse personen present geweest. De knecht van Wilke Hesse, Everwijn, had het voorval zelve gezien.'

Wat er nu precies is gebeurd is mij niet helemaal duidelijk. Maar wel is duidelijk dat Pieter Hindriks en Harm Tammes hun mannetje stonden en voor een paar soldaten niet op de loop gingen.

Een paar jaren later, in juli 1794, treffen we Harm Tammes zelf als klagende partij aan; bij hem zijn een paar in bewaring gegeven bijenkorven gestolen:

(RAG Toegang 732, inventarisnummer 294):

1 augustus 1794

'De Gerichtsvoogd B: J: Hommes maakt bekend uit naam van Harm Tammes in de Stubben onder 't Karspel Vlagtwedde, dat snagts, tusschen gepasseerde Zondag en Maandag, de 27en en 28en July laastleden, bij de Behuizinge van Hann Tammes waaren gestolen, drie korven beste ijmen, behorende aan een silversmit, genaamt Hoeksema, te Uithuizen, gemerkt E: H, aldaar in bewaaringe, zonder de daaders met zekerheid te weeten, edog destijds (of kort bevorens) te hadden, seedert 2 of 3 daagen, bij Jan Lammerts

Osheer en vrouw aldaar, gelogeert, manspersoon, tamelijk groot van postuur, draagende een blauwe rok, dito kamisool [soort vest] en een ronde hoed, rokende uit een kromme Hanoversche pijp, met een vrouw, meede tamelijk groot hebben de een stijve arm, eenigsins pokdalig en draagend een ligt bont Cervoenen Bloeisje en stojes of spaanen zonhoed (de nadere bijzonderheden over de vrouw zijn in de marge geschreven en moeilijk te ontcijferen; H.B.) Die personen waaren, na ontdekte diefstal, daar niet langer bespeurd en konden voor suspect gehouden te worden.'

Op 2 augustus heeft het Gericht nadere informatie ingewonnen in de Stobben bij Jan Lammerts Osheer en zijn vrouw Anna Geerts. (Jan Lammerts woonde in het Osseheershuis, naast Harm Tammes, nadere bijzonderheden over hem zijn te vinden in C.J. en R.M. A. Wegman, Vlagtwedde, De Gehuchten, 1994, p. 29)

De Franse Tijd in Westerwolde

In de tweede helft van de 18e eeuw werden onze gewesten bestuurd door Stadhouder Willem IV (afb.). Er bestonden toe twee politieke stromingen, die van de Orangisten die het bewind van de Stadhouders uit het huis Oranje Nassau steunden en die van de Patriotten die vonden dat de 'ontwikkelde' burgerij ook deel zou moeten nemen aan het bestuur. Er werden over en weer burgerwachten gevormd: het land was zeer verdeeld. In 1787 riep de stadhouder

de hulp in van zijn zwager de koning van Pruisen om hem met troepen bij te staan tegen de Patriotten. In sommige stukken worden deze troepen 'Engelsen' genoemd. Mogelijk waren ze afkomstig uit Hannover dat in het begin van de eeuw nog in een personele unie verenigd was geweest met Engeland. Mogelijk is ook dat het een 'Hannovers' of Engels huurleger was.

De omwenteling vond plaats in de winter van 1795 toen een door de Patriotten 'geroepen' Frans revolutionair leger Nederland van de orangisten 'bevrijdde'. Na deze 'bevrijding' vonden in ons land overal grote veranderingen plaats, die gepaard gingen met opstootjes, geweld en plunderingen, aanvankelijk door de met de Oranjepartij 'bevriende' vluchtende Engelse troepen, daarna door troepen die met de Franse partij 'bevriend' waren.

Onder de Frans troepen heerste meer discipline dan onder de Engelse, ten dele kwam dat doordat zij voor hun dagelijkse behoeften niet hoeven te roven of plunderen, ze betaalden met papiergeld, met assignaten; waar onze landgenoten overigens weinig of niets mee konden doen, de meeste winkeliers en handelaren accepteerden dat papier niet.

Op welke datum de Fransen precies in Westerwolde aankwamen is niet helemaal duidelijk, de schansen aan de grens waren vanaf 1 maart in elk geval wel in hun handen.

De aanslag op het echtpaar Tammes Haselhoff

Volgens de familieoverlevering is het echtpaar vermoord door Franse soldaten omdat Harm Tammes zich verzet tegen soldaten die bij hem ingekwartierd wilden worden of een gratis maaltijd wilden hebben, het is niet overgeleverd wat de soldaten precies wilden.

In het begrafenis boek van Vlagtwedde staat dat Harm Tammes is begraven op 22 mei 1795 en Johanna Heeres Haselhoff op 12 juni 1795. Hieruit mag m.i. geconcludeerd dat Harm Tammes

begin mei is vermoord en dat Janna Hazelhoff zodanig gewond dat ze na een kort ziekbed eveneens is overleden.

Werden Franse vergripen wel aangegeven?

Hiervoor kwam al het drastische optreden van de Franse legerleiding tegen plunderende soldaten in Groningen aan de orde. Ik denk daarom dat een moord door Franse soldaten ook wel berecht zou zijn, maar dan moet er wel aangifte worden gedaan. Bij de Hollandse gezagsdragers of bij de Franse commandant? Ik heb nog geen duidelijk geval gevonden, wel een voorbeeld van het tegendeel: de aangifte door een Franse soldaat van een tegen hem begaan misdrijf:

RAG Toegang 732 Inventarisnr. 649

Bij het gericht is een klacht ingediend door een Franse soldaat, vergezeld van een schrijven van zijn Franse commandant. De aanklacht is in het Frans gesteld, ten behoeve van de aangeklaagde is een samenvatting in het Nederlands gemaakt. Het incident zelf vond plaats

op 6 juli 1795 de Franse commandant diende zijn klacht in op 18 messidor van het 3jaar van de Republiek.(d.i. 7 juli). De soldaat, Jean Gauche, was ingedeeld bij de 68 Sr Brigade, 3de Bataillon, 4de Compagnie. (Sr betekent vermoedelijk service renseignements = verkenningsdienst). Hoe deze kwestie afgehandeld is heb ik niet kunnen vinden.

Wat gebeurde er na de moord met de kinderen van Harm Tammes en Janna Hazelhoff?

Vader en zoon Wegman vermelden in hun boek Vlagtwedde, De Gehuchten (p. 34), dat voor de kinderen van Harm Tammes en Janna Hazelhoff op 12-10-1795 het bezit van hun ouders, te weten een huis, tuin en een kamp in de Stobben, door de principale voogd Derk Heeres Hazelhof mede namens de sibbevoogd Hindrik Geerts Knoop, schoolmeester te Onstwedde en de vreemde voogd Hindrik Bontkes in de Stakenborg (buurman) verkocht is aan Sjamme Jans te Farmsum voor de som van 1425 gld.

De oudste dochter Geertien trouwde op 12 mei 1805 met Roelf Coops Rotgers; de tweede dochter Albertien is een paar jaren later in het huwelijk getreden met Thole Roelfs Moorlag; zoon Tamme wordt op 29 november 1816 in het huwelijk verbonden met Willemtje Jans Wolfs. Hun jongste kind, Heere, geboren op 23 september 1792 trouwt op 10 mei 1821 met Aaltje Jans Kloosterhuis. Dit laatste echtpaar heeft 9 kinderen gehad waarvan Jan Tammes de vierde was; deze Jan was de door mijn schoonvader zeer vereerde Opa Tammes, die de verhalen over de Franse tijd in geuren en kleuren aan hem heeft verteld. Waarbij ik wel zou willen aantekenen dat Jans vader Heere ten tijde van de moord op de Stobben nog geen drie jaar was.

Ik hoop dat er afstammelingen van de andere kinderen zijn die hierover nog wat aanvullende informatie hebben. (reacties kunnen worden gericht aan het redactieadres).

Westerwolde goes abroad!

De 'Neue Osnabrücker Zeitung' doet verslag van de excursie naar Haren en Lingen op 17 september jl.

Westerwolder Heimatfreunde im Emsland unterwegs

Auftakt einer intensiven Kooperation mit dem Heimatverein Haren

Über 60 Mitglieder der Organisation Historische Vereniging Westerwolde waren am vergangenen Wochenende im Emsland unterwegs. Eine Veranstaltung mit Vertretern des Heimatvereins Haren bildete den Auftakt zu einer intensiven Zusammenarbeit mit den Harener Heimatfreunden. Von links Jochem Abbes, Uli Schepers und Dr. Andreas Einyck (Foto: Willy Rave).

Bijzondere grafmonumenten op het kerkhof te Vriescheloo

Gebaseerd op de lezing van J.S.A. Huizing
d.d. 25-06-2011

Op het kerkhof te Vriescheloo liggen en staan grafmonumenten van 1632 tot 1883. Voor die tijd werd men begraven op het kerkhof bij de voorganger van de huidige kerk, daarvan zijn na de opgraving door prof. Van Giffen geen resten overgebleven. Na die tijd is men gaan begraven op de thans nog in gebruik zijnde begraafplaats.

Het merkwaardige feit doet zich voor dat het kerkhof hier eerder was dan de kerk. Die werd hier pas in 1717 gebouwd. Mogelijk wordt dit verklaard doordat er elke herfst wateroverlast was bij de vorige kerk en dus ook op het daarbij liggende kerkhof. Vermoedelijk hebben een aantal families om die reden besloten om zich op het terrein waar later de huidige kerk zou worden gebouwd, te laten begraven. Ook is in het kerkelijk archief gevonden dat er, voor de bouw van de kerk, graven van Munsterse soldaten moesten worden geruimd.

Op dit kerkhof zijn 2 assessoren van het pachtgericht begraven, namelijk Eppo Hillenius (ged. 29-11-1657 Blijham, ovl. 4-5-1733)[1], Engel Engelkens Brouwer (geb. 15-8-1698, ovl. 1-9-1771)[2] en Freerk Elzens (geb. 12-7-1722, ovl. 13-4-1796)[3] was assessor van het criminele gericht.

De Vriescheloooster grafzerken kenmerken zich door 2 dingen; ten eerste de afbeeldingen van familiewapens en ten tweede de gedichten die een stukje levensverhaal vertellen van de overledene

Naar mijn mening staat het mooiste gedicht op de grafsteen van Boelman Heijes:

BOELEM HEYES, GEWESENE
KERCKVOOGHT TOT VRIE
SCHELOO TER TYDT DAT
DEZE NIEUWE KERCKE AL

HYR IS OPGEBOUWT, EN IS
CHRISTELYCK IN DEN HEERE
ONTSAPEN IN DE MAENT
SEPTEMBER INT JAAR 1720
SYNDE IN 'T 48 JAARS SYNES
OUDERDOOMS, VERWACHTENDE
EEN ZALIGE OPSTANDINGE.

*Hyr is d'kerckvooght Boelman Heys
Gegaen d'wegh van alle Vley
Is als een bloeme afgepluckt
En uit het landt des levents ruckt
Zyn lichaem hyr int stof geleydt
D'ziel by godt in eeuwigheydt*[4]

Detail van de grafsteen van Boelman Heijes

*Ao 1745, den 4 Juny, is gebooren
de Eerbaare ALBERTJEN BOEL
MANS, in leevenHuisvrouw
van HILVERT BEERENTS
KLIEN te Luttjeloo, Overleed Den
22 november 1799 in den ouderdom
van 54 Jaar, 3 Maand en 18 Dagen
en is alhier ter aarden besteed.*

*Tekst: Dit is de plaats van elk en een
Van hoog en laag ja vlees en been
Om in het sombre graf te daalen
Wat baat het of men alles hadt
De godsvrucht is de grootste schat
Om over dood te zegepraalen*[5]

*Anno 1717, den 6 February, is ge
booren de eerbare HILVERT
BEERENTS KLIEN, in leven erf
gezeten te luttjeloo en egtge
noot van ALBERTJEN BOEL
MANS, zynde overleden den 28
Februari 1793 in den ouderdom
van 76 jaren en 22 dagen en is
alhier ter aarde besteld*

*Tekst: De wereld gaf aan myn gemoed
Meer zuur en bitter als het zoed
Maar Jezus volheid was alleen
In wien het ongeval verdween
Die my in al myn ongeneugd
Verschafte reine zielevreugd
Hy zy myn Leidsman en myn borg
Die my in 's Hemels zaal bezorg*[6]

Rustplaats
Van
HARMANNUS T.
TAMMES.
geb. 3 Maart
1804,
overl. 2 October
1861.
Geliefde echtgenoot
van/ MARGARETHA J.
EEFSTING.

*Tekst op de achterzijde:
ALS WIJ DE DOODSVAL
LEI BETREËN.
LAAT ONS ELK AARDSCHE
VRIEND ALLEEN;
MAAR HIJ, DE BESTE
VRIEND IN NOOD,
VERZELD ONS OVER
GRAF EN DOOD*[7]

Rustplaats
Van
MAGARETHA J.
EEFSTING.
geb. 17 October
1812.
overl. 11 Mei
1891.
Geliefde echtgenoot
Van
HARMANNUS T.
TAMMES.

*Tekst op de achterzijde:
'T IS WAAR, DE MENSCH
SMAAKT OP AARDE,
SOMS MENICH BLIJ
EN ZALIG UUR;
MAAR AL DIE BLIJD-
SCHAP, VAN WAT*

WAARDE, IS ONVOL-
MAAKT EN KORT
VAN DUUR[8]

Anno 1723, den 1 october is D.E.
Jantje Harms geboren Anno
1801, den 4 maart, is d.e. JANTJE
HARMS na een korte ziekte van maar
15 uiren in den heere gerust, out 77 jaa-
ren, 5 maanden, 3 dagen, en is met de Eer-
zame FREERK ELZENS in den egt ge-
weest ruim
50 jaaren, verwagende door Gods genade
een
Godzalige opstandinge door Jezus Christus

Tekst: Ik ben bevryt van myn bezorgde

dagen
nu leg ik hier in 't sombre graf begraven
by man en kinderen tot troost
van eene nu nog leevent kroost
zes zoonen en een dochter strekken
om my aan d'eene zy te dekken
terwyl myn man aan d'andre legt
tot God ons uit het stof opricht[9]

Noten

[1] Huizing, J.S.A. *Boerderijen in het kerspel Vriescheloo* (Zuidlaren 2002), blz. 623.

[2] Ibidem blz. 213

[3] Ibidem blz. 298

[4] (Pathuis, GDW nr. 3913, blz. 708

en Huizing, J.S.A. *Boerderijen in het kerspel Vriescheloo* (Zuidlaren 2002), blz. 158.

[5] (Pathuis, GDW nr. 3926, blz. 708 en Huizing, J.S.A. *Boerderijen in het kerspel Vriescheloo* (Zuidlaren 2002), blz. 643.

[6] Ibidem.

[7] Huizing, J.S.A. *Boerderijen in het kerspel Vriescheloo* (Zuidlaren 2002), blz. 35.

[8] Ibidem.

[9] Pathuis, GDW nr. 3927, blz. 708 en Huizing, J.S.A. *Boerderijen in het kerspel Vriescheloo* (Zuidlaren 2002), blz. 298.

Nieuwe tijdschriften en boeken

Het vervolg van de aanwinsten.

W. Visscher. *Antonie Veldkamp (1887-1960) een man met ondernemingsgeest.*

H. Kremer. *De Emmermarkt in de jaren dertig*

M. A. Bulte, *De trekhondenbegeleider.*

G. van der Veen. P. Naber. *De Hankenberg.*

Kroniek. Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost Drenthe. Jaargang 20, nr. 41 2011.

M. A. Bulte. *De klompenmaker*

T. Reuvekamp. *650 jaar Zuidbarge*

P. Naber. *Honderd jaar Coöperatieve Dorsvereniging 'Emmen en omstreken'.*

G. Steenhuis. *'De brugge van Barger Compasuum'*

Duvekoater. Tijdschrift Historische Vereniging Scheemda. Jaargang 24, nr. 47 2011.

J.P. Koers. *Geertje Vledder Brinkman, 103 jaar, oudste Scheemder ooit.*

J.P. Koers. *Buurtschap Scheemderzwaag.*

J.P. Koers en J.J. Groenbroek. *Drukkers van de Scheemder Courant, afl. 3.*

J.P. Koers. *Balken van langhuizen in onze huidige boerderijen.*

J.P. Koers. *Een onmogelijke liefde in Oostwold.*

Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie 2011, deel 65.

Themanummer. *Van je familie moet je het maar hebben. Over liefde, ruzie, verzoening, voorgeven en nalaten.*

Ingekomen boeken

A. Hazelhoff en R. Hazelhoff. *Nieuwe Kroniek van het geslacht Haselhoff.*
Wedde 2010.

H. Wubs. *"Surrogaat is er genoeg" Onstwedde in de Tweede Wereldoorlog en de periode van opbouw.* Veendam 2011.

Het wafelijzer

Door J.S.A. Huizing

Het hier afgebeelde wafelijzer is van het type, dat 100 jaar geleden algemeen was. Het bestaat uit 2 delen, die scharnierend met elkaar verbonden zijn. Aan het ene uiteinde een ronde plaat, meestal versierd met een vierkant patroon, soms met allerlei verschillende afbeeldingen in het ijzer aangebracht en aan het andere eind een lange steel die eindigt met een ronde knop.

Uit familiebezit heb ik een wafelijzer met een lengte van 82 cm, 16,2 cm diameter en een gewicht van ca. 4 kg. Het bakijzer is versierd met een simpel vierkant patroon waarin sterretjes zijn aangebracht. Langs de rand halve cirkels met daarin een kleine ronde uitsparing. Interessant is echter het hart

van het bakijzer. Hierin is namelijk het jaartal 1879 en de initialen GJH ingeslagen en op de andere plaat 1879 en de initialen JJK. De onregelmatigheid van het patroon en van jaartal en initialen duidt erop dat dit wafelijzer gemaakt zal zijn door een gewone, plaatselijke smid.

De opdrachtgevers zijn geweest:

Geert Jans Huizing (geb. 27-4-1827 Hoorn, ovl. 30-8-1916 Wedde) in 4e huwelijk getrouwd met Janna Jans Kraai (geb. 29-6-1832 ????, ovl. 29-4-1924 Wedde). Verwachtende dat het jaartal 1879 het huwelijksjaar is, komen we bedrogen uit. Dat was namelijk al op 5-5-1876 te Vlagtwedde!

Ons familierecept

5 pond meel, 4 eieren, 2,3 pond stroop, iets kaneel, 5 ons gele suiker, 6 á 7 droge worsten en 1,25 kg spek.

De avond van te voren het beslag klaar maken! Het meel in een grote pan doen, dan de suiker erbij en vervolgens de eieren in het midden van de pan breken. Dit geheel doorelkaar roeren. Vervolgens water - evenveel water als stroop - in een pan doen en dit verwarmen. Als het water kookt, de stroop in de pan laten lopen en dit doorroeren. De stroop wordt dan dun vloeibaar.

Het meel in het midden van de pan laag houden en aan de wand hoog. Daarin telkens wat van de waterstroop gieten. Vervolgens langs de rand mengen met het meel. Als het te stijf wordt, weer waterstroop bijmengen, totdat alles doorelkaar gemengd is. Dan de pan op een verwarmde plaats zetten en de hele nacht laten staan. Het mengsel moet vrij stijf zijn.

De volgende dag de worst in plakjes snijden van ca. 3 mm dikte. Het zwaard van het spek snijden, dikte 8 á 10 mm dikte. De rest van het spek in plakjes snijden, afm. ca. 15 x 20 mm en ca. 3 á 4 mm dik. Het beslag nu tot bolletjes draaien tussen beide handen. Bak met water klaar zetten om regelmatig je handen schoon te kunnen maken. De balletjes ca. 35 á 40 mm rond maken.

Het spekkedikkenijzer met het zwaard invetten, bolletje erop leggen, 2 stukjes worst en 2 stukjes spek op het bolletje drukken en bakken maar! De verblijfsduur in het ijzer tel je af, tijdsduur proefondervindelijk zelf bepalen! Dan met een groot mes langs de bovenkant van het ijzer strijken, om evt. de vastgebakken bovenkant los te maken. Voor elk bolletje weer met het zwaard de bakplaten invetten, om aanbakken te voorkomen. Zet het geheel op een groot blad - en oude kranten op de tafel - want het vet lekt uit het ijzer!

Wordt ook donateur van het Streekhistorisch Centrum!

Vindt u het ook belangrijk dat de geschiedenis van de Kanaalstreek en Westerwolde wordt vastgelegd voor de toekomstige generaties? Het Streekhistorisch Centrum in Stadskanaal doet dat voor u.

Ons verleden heeft spannende verhalen te vertellen en de streek heeft belangrijke ontwikkelingen doorgevoerd. Verhalen die het SHC wil doorgeven aan ieder die het maar horen wil. Tijdens onze lezingen en presentaties, op de scholen en in de tentoonstelling, waar het verhaal tot leven komt.

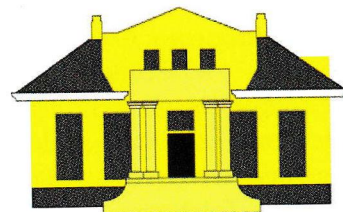
Wij hebben daarbij uw hulp nodig! U kunt ons al steunen door voor € 20,00 per persoon per jaar donateur

te worden, of voor € 30,- per huishouden per jaar. Voor € 12,50 extra ontvangt u ook het tijdschrift Terra Westerwolda drie maal per jaar op uw adres.

Natuurlijk stellen wij daar ook iets tegenover. Als donateur heeft u gratis entree bij de exposities en diavoorstellingen en korting bij de overige zondagmiddagactiviteiten. Ook wordt er jaarlijks een donateuravond en een donateurreis georganiseerd.

Bedrijven kunnen vanaf € 150,- per jaar bedrijfsdonateur worden. Al velen gingen u voor! Informeer naar de aantrekkelijke mogelijkheden voor bedrijfsdonateurs. U kunt zich aanmelden

door een e-mail sturen naar info@streekhistorischcentrum.nl. Bellen mag ook: 0599-616249.

STREEKHISTORISCH CENTRUM

Fotoraadsel

Een boerderij, ergens in Westerwolde... Weet u waar deze foto gemaakt is? Stuur uw antwoord vóór 1 december 2011 naar fotoraadsel@terrawesterwolda.nl of per post naar het Streekhistorisch Centrum, Ceresstraat 2, 9502 EA Stadskanaal. Onder de juiste inzendingen wordt een boekenbon verloot. In het volgende nummer leest u de oplossing.

Een boer in hart en nieren

Aike Maarsingh (68) is en blijft een échte Knoalster

door Hennie Lemein

Een markant bestuurder. De enige echte krijgsheer van agrarisch Nederland. Bekwame en charismatische aanvoerder van de boeren. Aike Maarsingh (68) kent de kwalificaties die hem worden toegedicht. Dankzij zijn niet aflatende inzet en vastberadenheid kreeg de oud-voorman van de nationale Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO) in Den Haag en Brussel heel wat voor elkaar voor zijn collega's, zo'n vijftigduizend agrarische ondernemers. De akkerbouwer uit Stadskanaal lacht de complimenten bijna luchtig weg. "Ik heb slechts de belangen van de boeren behartigd", stelt Maarsingh. "Noem het een soort idealisme".

Zijn wieg stond aan de Hoofdstraat in Stadskanaal. Op nummer 112. Een paar honderd meter verderop, aan de Oosterstraat, woont Aike al weer heel wat jaren met zijn vrouw Adrie. "Tja, een échte Knoalster hè. Ik was het, ben het en blijf het", klinkt Aike Maarsingh resoluut. Al vanaf zijn jeugd wist hij dat ie boer zou worden. Immers, zijn vader was het ook. Bestierde een akkerbouwbedrijf. En dus was het logisch dat Aike de opvolger zou zijn. "Het was eigenlijk geen punt van discussie", herinnert Maarsingh zich. Tegenspreken kwam niet in hem op. Zou ook niet op prijs zijn gesteld. Het was de tijd van vaders wil is wet.

Dienstplicht

In het gezin Maarsingh heerste orde en regel. Streng opgevoed, volgens christelijke normen en waarden. En dus ging Aike na de studie van driejarige HBS aan het christelijk lyceum in Stadskanaal naar de rijks-middelbare landbouwschool in Veendam. Hij ontpopte zich als een bekwame student, werd zelfs onderscheiden met de Jan Kok medaille, een beloning voor de beste leerling. Voordat Aike Maarsingh in het bedrijf

van zijn ouders stapte, diende hij de militaire dienstplicht te vervullen. Het was 1962. De Koninklijke Marine besloot dat de toen 19-jarige Stadskanaalster met de Hr. MS Zuiderkruis naar Nieuw Guinea moest varen. "Zover is het niet gekomen", zegt Maarsingh. "In dat jaar deed ons land afstand van de vroegere kolonie. Ik heb wel even op de Zuiderkruis gezeten, voor de eerste keer ver van huis. Dan leer je wat er elders in de wereld te koop is. Een geweldige verrijking van mijn leven, je horizon wordt erdoor verbreed".

Geen vakantie

Na twee jaar trok Aike het marine-uniform uit en kon ie meteen de handen uit de mouwen steken op het familiebedrijf. "Zo en nu aan de slag", sprak mijn vader. "We waren werkers hè, zeg maar de arme tak van de Maarsinghs. Vroeg op, laat naar bed. Vader schroomde niet mij dat duidelijk te maken. Hij gunde zichzelf geen plezier-tje. Vakantie? Dat kende hij niet. En zouden we eens een dagje uit op de fiets naar Emmen, zegde hij dat 's morgens af. Het bezorgde je een soort schuldgevoel. Werken ging voor pret, zoiets. Later gunde hij mijn vrouw, onze twee dochters en mij wel een vakantie, dan nam hij de zorg van het bedrijf op zich. Maar als ik hem belde hoorde ik aan zijn stem of er iets aan de hand was. Dan drong ik aan en uiteindelijk zei hij dan: 'het wordt tied, kom mor weer noar hoes'".

De landbouwbond

In 1965 nam Aike het akkerbouwbedrijf van zijn ouders over. Aardappels, granen en bieten verbouwde Maarsingh. Hij volgde diverse cursussen om het beroep van akkerbouwer optimaal te kunnen uitoefenen. Spuiten, lassen en metselen, Aike draaide er zijn hand niet voor om. Steeds meer ontpopte de jonge boer zich als belangenbehartiger. "Niemand neemt het voor je op, je moet het zelf doen. Initiatief nemen", verklaart Maarsingh zijn besluit een

bestuurlijke functie te aanvaarden. In 1971 treedt hij toe tot het bestuur van de Christelijke Boeren- en Tuinders Bond in de Veenkoloniën. Aanvankelijk als 'gewoon' lid, maar daarna penningmeester en voorzitter. De vastberadenheid van Maarsingh valt op, zodat hij al snel naam maakt en op landelijk niveau kan opereren. Hij kreeg de smaak te pakken op te komen voor de belangen van de agrariërs, een sector in verdrukking.

Het curriculum vitae van Maarsingh is even lang als indrukwekkend. Diverse landbouworganisaties doen een beroep op de welbespraakte Maarsingh. De CBTB, de Herinrichtingscommissie Groningse en Drentse Veenkoloniën, akkerbouwcommissie NCBTB, Landbouwschap, productschap Granen Zaden en Peulvruchten, Nederlandse Bieten Federatie en als klap op de vuurpijl voorzitter van LTO Nederland. Twaalf jaar lang, de maximale bestuursperiode, leidt hij de vakgroep Akkerbouw. Die functie brengt Maarsingh aan tafel met ministers en beleidsmakers in Europa. Om zijn Engels bij te spijkeren besluit hij cursussen te volgen bij de nonnen in Vught, het taleninstituut van Regina Coeli. "Ik zat meer in Den Haag en Brussel dan aan de keukentafel in Stadskanaal", meldt Maarsingh. "Ik heb altijd geprobeerd om zoveel mogelijk thuis te slapen. 's Avonds laat terug in Stadskanaal en 's morgens weer heel vroeg in de auto. Jaarlijks stond er meer dan 90.000 kilometer op de teller. Ja, ik heb Nederland van binnen en van buiten gezien hoor".

Het bedrijf van Maarsingh in Stadskanaal draaide intussen 'gewoon' door. Dankzij eega Adrie en Jan Veninga uit Vledderveen. "Jan hoort bij het meubilair". prijst Aike zijn steun en toeverlaat. "Ik ben een boer in hart en nieren, maar het behartigen van de belangen van onze sector had de prioriteit. Waarom? Tja, het zal een soort idealisme

zijn. Je moet onderhandelen om het beste resultaat te realiseren. Het ging er vaak stevig aan toe. Soms moest je met de vuist op tafel slaan, je moet weten hoe je een bestuurder of ambtenaar moet benaderen. Dankzij mijn contacten kende ik veelal in een vroeg stadium de inhoud van 'geheime' beleidsnotities. Handig, kun je de onderhandelingspartner met feiten om de oren slaan. En word je zeer serieus genomen. Ik heb veel landbouwministers zien voorbij komen, met iedereen kon ik het goed vinden. Ook als het taaie gesprekken waren. We zijn er altijd uit gekomen, het is een kwestie van geven en nemen. Het ministerie van landbouw is niet de vijand, het is een partner die samen met jou het beste voor de landbouw moet zien te regelen. Zo eerlijk en gunstig mogelijk. het resultaat moet immers te zijn verdedigen naar de achterban, je collega-agrariërs".

Suiker plakt

Zijn grootste wapenfeiten noemt Maarsingh de totstandkoming van het nieuwe EU-suikerbeleid en oplossingen voor problemen binnen aardappelzetmeelconcern Avebe. "Ik heb tijdens mijn bestuursperiode één nacht wakker gelegen", verklapt Aike Maarsingh. "Dat was toen de suikerbietenfabriek

in Hoogkerk te koop werd gezet. Hoe loopt dit af, die vraag maalde door mijn hoofd. Ik kwam op voor de belangen van de telers van suikerfabrikant CSM. De suikerfabriek in Hoogkerk is de beste van Europa. Het kostte me menning zweetdruppel, maar de verkoop aan concurrent Cosun/SuikerUnie lukte". Daarmee voorkwam Maarsingh zowat eigenhandig dat de suikerproductie naar het buitenland verdween. De krachtenbundeling van CSM en Cosun/SuikerUnie wordt door de vakbonden de beste garantie genoemd voor behoud van de Nederlandse suikerindustrie in een tijd van toenemende marktbescherming door 'Brussel' en een oprukkende wereldmarkt. Nadat de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) groen licht heeft gegeven aan de verkoop is de productie van bio-ethanol in Groningen op gang gekomen. Het is niet vreemd dat Aike Maarsingh voorzitter is van de Biogas Branche Organisatie (BBO) en hij tevens lid is van de Raad van Beheer Coöperatie Koninklijke Cosun (waaronder SuikerUnie en Aviko). Maarsingh: "Suiker plakt hè, daar kom je niet los van".

Een bezig baasje blijft Maarsingh, hoewel het aantal bestuursfuncties dras-

tisch is beperkt. Nu heeft ie weer tijd zelf de sproeimachine te besturen om zijn producten op het land te beschermen. En kan hij staatssecretaris en goede kennis Henk Bleker adviseren bij de plannen van de ecologische hoofdstructuur. "De boer moet betrokken blijven bij het landschap", vindt Maarsingh. "Het is een misverstand te denken dat boeren tegen de natuur zijn. In tegendeel zelfs. Maar alles wat je aanlegt moet wel je in de hand kunnen houden. Wat je aansleept moet worden onderhouden, dat kost geld. Mooi aankleden van het landschap is prima. In het belang van de samenleving, maar houd het netjes, veeg je eigen straatje aan".

Niet zielig doen roept Aike Maarsingh zijn collega-akkerbouwers toe. "In Nederland heb je dezelfde kansen als in de rest van Europa. De perspectieven voor de landbouw zien er beter uit dan in tientallen jaren. De vraag naar producten stijgt. Het laat me niet los hè. Een boer ben je voor altijd".

Waar bist doe aine van?

32 Aijcke Maarsingh landbouwer ~ Onstwedde 02-06-1793 † Onstwedde 03-06-1862 X Onstwedde 13-12-1816	34 Wubbe Jans Hiskes landbouwer * Veenhuizen 08-03-1792 † Veenhuizen 29-08-1850 X Onstwedde 22-01-1820	36 = 32	38 Harm Jarkes Karskens (Luiring) burgemeester ~ Vlagtwedde 13-07-1777 † Onstwedde 05-06-1869 X Onstwedde 28-05-1802	40 Jan Hiddes Bessembinders landbouwer * Onstwedde 08-01-1782 † Ter Haar 23-11-1840 X Onstwedde 14-11-1804	42 Wubbe Jans Frouws landbouwer * Veenhuizen 31-03-1775 † Veenhuizen 22-02-1828 X Onstwedde 27-11-1813	44 Jan Berents Wilzingh landbouwer * Veenhuizen 03-06-1800 † Veenhuizen 03-07-1841 X Onstwedde 22-03-1822	46 = 40
33 Margrietha Ottes Koops ~ Assen 13-02-1791 † Ter Maars 16-03-1879	35 Zwaantien Aikes Maarsingh * Ter Maars 07-07-1795 † Stadskanaal 22-01-1828	37 = 33	39 Rikste Elzes Karskens * Onstwedde 09-12-1778 † Onstwedde 19-01-1847	41 Fennechien Jans Niemeijer ~ Sellingen (* Ter Haar) 30-09-1787 † Onstwedde 15-11-1853	43 Houwke Harms Stratingh * Onstwedde 14-01-1792 † Nieuwe Pekela 21-12-1853	45 Aaltje Berents Oolders * Veenhuizen 24-10-1802 † Veenhuizen 29-03-1833	47 = 41
16 Aike Aikes Maarsingh landbouwer * Ter Maars 09-09-1817 † Ter Maars 28-09-1860 X Onstwedde 19-05-1841	17 Dedde Wubbes Hiskes * Veenhuizen 16-06-1820 † Ter Maars 18-05-1896	18 Roelf Aikes Maarsingh landbouwer * Onstwedde 30-05-1822 † Stadskanaal 17-10-1872 X Onstwedde 07-09-1849	19 Wupke Harms Karskens * Onstwedde 04-11-1820 † Stadskanaal 16-04-1859	20 Hidde Jans Bessembinders landbouwer * Ter Haar 07-07-1807 † Wessinghuizen 28-07-1866 X Vlagtwedde 07-06-1844	21 Albertien Wubbes Frouws * Veenhuizen 04-02-1815 † Wessinghuizen 16-04-1853	22 Berent Jans Wilzing landbouwer * Veenhuizen 31-12-1822 † Veenhuizen 30-12-1892 X Onstwedde 08-03-1845	23 Willemetje Jans Bessembinders * Ter Haar 30-01-1822 † Onstwedde 24-08-1850
8 Jan Maarsingh landbouwer * Ter Maars 15-04-1854 † Ter Maars 31-03-1910 X Onstwedde 04-05-1877	9 Margrietha Maarsingh * Stadskanaal 11-02-1857 † Ter Maars 02-02-1942	10 Jan Bessembinders landbouwer * Ter Haar 11-06-1846 † Onstwedde 26-02-1922 X Onstwedde 05-05-1877	11 Fennechien Wilzing * Onstwedde 12-01-1849 † Holte 07-01-1917				
4 Aike Maarsingh landbouwer * Stadskanaal 11-09-1877 † Stadskanaal 30-12-1952 X Onstwedde 21-04-1904	5 Willemetje Bessembinders * Wessinghuizen 19-02-1878 † Stadskanaal 14-02-1954						
2 Jan Hidde Maarsingh landbouwer * Smeerling 12-02-1911 † Stadskanaal 02-08-1982 X Sellingen							
Aike landbouwer * Stadskanaal 18-05-1943 X 22-10-1965 Stadskanaal met Arendia Catharina Moesker							

Kwartierstaat van Aike Maarsingh

48	50	52	54	56	58	60	62
Kier Jans Nienhuis landbouwer * Nieuwe Pekela 10-01-1786 † Nieuwe Pekela 06-08-1844 X Nieuwe Pekela 23-06-1809	Evert Pauwels Vos schipper * Nieuwe Pekela 01-11-1760 † Lemmer 22-06-1825 X Nieuwe Pekela 16-01-1791	Hindrik Koops Groen landbouwer * Veendam 01-11-1752 † Veendam 15-02-1845 X Veendam 14-11-1779	Albert Jakobs Zuiderweg landbouwer ~ Zuidwending 30-03-1783 † Zuidwending 20-06-1869 X Veendam 17-04-1808	Geert Harms Kroezinga landbouwer * Drouwenermoeras 17-07-1763 † Borger 03-06-1827 X Borger 1801	Geert Egberts Veltman landbouwer * Gasselterboerveen 16-11-1766 † Gasselte 24-11-1831 X Gasselternijveen 05-06-1797	Harm Jans Trip * Anloo ca. 1759 † Borger 08-07-1841 X Borger 30-04-1797	Willem Roelofs Deuring ~ Gasselternijveen 18-11-1770 † Gasselternijveenschemond 28-04-1835 X Gasselte 18-11-1799
49	51	53	55	57	59	61	63
Elisabeth Klaassens Metus ~ Oude Pekela 28-11-1784 † Nieuwe Pekela 22-05-1860	Antje Roelfs Onstwedder * Nieuwe Pekela 13-10-1769 † Nieuwe Pekela 08-01-1842	Maria Jurriens * Enkter (D) ca. 1754 † Zuidwending 30-04-1835	Elisabeth Daniels Kotter ~ Veendam 22-11-1789 † Zuidwending 11-03-1837	Marchien Jans ~ Gasselternijveen 28-06-1772 † Gasselternijveen begr.29-05-1810	Geesien Jacobs ~ Gieterveen 21-11-1773	Gezien Hindriks ~ Gasselternijveen 17-5-1772 † Drouwenerveen 01-07-1833	Jantien Jans Vos ~ Gasselternijveenschemond 09-02-1777 † Gasselte 13-10-1841
24	25	26	27	28	29	30	31
Klaas Tonnis Nienhuis landbouwer * Nieuwe Pekela 29-07-1812 † Nieuwe Pekela 16-07-1888 X Nieuwe Pekela 05-12-1834	Hillechien Everts Vos * Nieuwe Pekela 18-09-1807 † Nieuwe Pekela 17-12-1851 X Nieuwe Pekela 05-12-1834	Willem Hindriks Groen landbouwer * Zuidwending ca. 1798 † Nieuwe Pekela 28-11-1891 X Veendam 11-02-1839	Trijntje Alberts Zuiderweg * Veendam 29-04-1810 † Nieuwe Pekela 13-07-1890 X Veendam 11-02-1839	Jan Willems Kroezinga landbouwer * Drouwenerveen 03-03-1807 † Drouwenerveen 08-10-1869 X Borger 28-04-1840	Marrechien Geerts Veldman * Gasselte 13-02-1817 † Drouwenerveen 13-03-1874 X Borger 28-04-1840	Jans Trip landbouwer * Borger 08-10-1807 † Drouwenerveen 08-12-1887 X Borger 08-05-1837	Roelfien Deuring * Gasselternijveenschemond 14-11-1811 † Borger 10-02-1880 X Borger 08-05-1837
12		13		14		15	
Evert Nienhuis landbouwer * Nieuwe Pekela 18-05-1837 † Drouwenermond 31-12-1875 X Veendam 30-10-1868		Elisabeth Groen * Veendam 02-12-1843 † Borger 10-05-1921		Geert Kroezinga landbouwer * Borger 23-06-1841 † Drouwenerveen 27-06-1913 X Borger 28-11-1868		Harmtien Trip * Borger 11-09-1843 † Drouwenerveen 04-08-1907	
6				7			
Kier Nienhuis landbouwer * Drouwenermond 27-06-1875 † Drouwenermond 01-10-1945 X Borger 07-07-1906				Roelfina Kruizinga * Drouwenerveen 02-04-1882 † Drouwenermond 18-07-1935			
3							
Elisabeth Nienhuis * Ter Apel 02-05-1912 † Stadskanaal 13-08-1987 14-05-1937							
1							
Maarsingh voorzitter LTO * 12-08-1945 Stadskanaal, dochter van Pieter Adolf Moesker en Grietje Roossien							

T E R R A
Westervolda

IS EEN CO-PRODUCTIE VAN DE
HISTORISCHE VERENIGING WESTERWOLDE EN HET
STREEKHISTORISCH CENTRUM TE STADSKANAAL

ISSN 22124160

Activiteitenagenda

De Dag van de Groninger Geschiedenis bij de Groninger Archieven. De Historische Vereniging Westerwolde en het Streekhistorisch Centrum presenteren zich gezamenlijk met een stand in de studiezaal. Naast een historische informatie- en boekenmarkt zijn er lezingen, demonstraties, rondleidingen door de depots van de archieven en muziek. **Zaterdag 8 oktober van 11.00-17.00 uur** Cascadeplein 4 en 10, Groningen.

Zondagmiddagactiviteiten in het SHC:

Alle activiteiten starten om 14.30 uur.

Het verenigingsleven in de Kanaalstreek. 9 oktober. Entree € 2,-. Donateurs gratis. Presentatie van oude beelden uit het archief van het Streekhistorisch Centrum door Bert Roossien. Afbeeldingen van allerlei clubs komen aan bod, zowel op sport- als cultureel gebied.

Rondleiding door de Watertoren van Stadskanaal. 16 oktober. Entree € 2,- donateurs gratis. Een activiteit voor het hele gezin: Zie jij je huis vanaf het dak van de toren?

Bomen in het landschap. 23 oktober. Entree 3,50, donateurs € 2,-
Lezing door Rinck Zevenberg, boomverzorger.

Themamiddag met films over de aardappelmeelindustrie, met o.a. beelden uit Alteveer.
30 oktober. Entree € 2,-, donateurs gratis.

Nieuw Buinen in beeld: presentatie door Bert Roossien **6 november.**
Entree € 2,- donateurs gratis.

Poëziealbums. Lezing door Mien Westerdiep-Niemeijer over de historie en het gebruik van deze persoonlijke albums met versjes. **13 november.**
Entree € 3,50 donateurs € 2,-

Wie-wat-waar-middag: help mee met het beschrijven en identificeren van oude en minder oude foto's. **20 november.** Entree € 2,-, donateurs gratis.

De geschiedenis van het alfabet. Lezing door mevrouw dr. J.H.Looijenga, historisch taalkundige en werkzaam aan de Rijksuniversiteit Groningen.
27 november Entree € 3,50 donateurs € 2,-

Diaquiz: test uw kennis van de streek! Voor degene met de meeste goede antwoorden is er een prijsje. Voor de niet-kenners: een afwisselende beeldpresentatie over de wijde omgeving. **4 december.** Entree € 2,- donateurs gratis.

Concert door Linde Nijland en Bert Ridderbos. Zie voor muziek en meer info www.lindenijland.nl. **11 december.** Entree € 12,50 donateurs € 10,-.

Stadskanaal in het donker... Speciaal voor de durfals is vanmiddag de watertoren open als het donker wordt. Beklimmen is voor eigen risico!
18 december, 15.30-17.30 uur. Entree € 2,- donateurs gratis.

T E R R A W E S T E R W O L D A

Port Betaald
Port Payé
Pays-les

INDIEN ONBESTELBAAR RETOUR: STREEKHISTORISCH CENTRUM CERESSTRAAT 2 9502 EA STADSKANAAL